

Rapport van het vooronderzoek van het funerair erfgoed regio C07, ter voorbereiding van een eventuele inventarisatie

Februari 2011

Anne-Mie Havermans
03/665.02.19.
BE47 0014 7891 8580 EUR

Gerarduslei 35
0485/784.735.
RPR Antwerpen: 0880.798.404

2180 Sint-Mariaburg (Ekeren)
annemie.havermans@base.be
BTW - nummer: 0880.798.404

Rapport van het vooronderzoek van het funerair erfgoed regio C07

Ieper

Boezinge, Brielen, Dikkebus, Elverdinge, Hollebeke, Ieper, Sint-Jan, Vlamertinge, Voormezele, Zillebeke, Zuidschote

Heuvelland

De Klijte, Dranouter, Kemmel (2x), Loker, Nieuwkerke (2x), Westouter (2x), Wijtschate, Wulvergem

Langemark-Poelkapelle

Bikschote, Langemark, Madonna, Poelkapelle, Sint-Juliaan

Mesen

Mesen

Poperinge

Abele (?), Haringe, Krombeke, Poperinge (2x), Proven, Reningelst, Roesbrugge, Sint-Jan-ter-Biezen (2x), Watou

Westvleteren

Oostvleteren, Westvleteren, Woesten

Zonnebeke

Beselare, Geluveld, Passendale, Zandvoorde, Zonnebeke

Inhoudstafel

1. OPZET EN PRESENTATIE ONDERZOEK
  - 1.1. Werkwijze
  - 1.2. Presentatie

2. KENMERKEN VAN DE BEGRAAFPLAATSEN IN DE CO7-REGIO
  - 2.1. Uiterlijke kenmerken van de graftekens
  - 2.2. Structuur van de begraafplaatsen
  - 2.3. Statuut van de begraafplaatsen

3. STAND VAN ZAKEN
  - 3.1. Wettelijke onderrichtingen
  - 3.2. Documentatie in archieven, publicaties en online databanken
  - 3.3. Gemeentelijke diensten
  - 3.4. Inventarisatie en onderzoek
  - 3.5. Overzicht per gemeente

4. BEVINDINGEN EN AANBEVELINGEN
  - 4.1. Wat moet er in orde worden gebracht
  - 4.2. Welke begraafplaatsen komen eerst aan bod
  - 4.3. Opvatting onderzoek, inventarisatie en vrijwilligers
  - 4.4. Onderzoek als basis voor beheer
  - 4.5. Steun bij een toekomstig beleid en ontsluiting

BESLUIT

BIJLAGEN

- Overzicht van de dringend te inventariseren begraafplaatsen
- Gemeentearchief Heuvelland: documenten i.v.m. het funeraire
- Gemeentearchief Vleteren: documenten i.v.m. het funeraire
- Gemeentearchief Langemark-Poelkapelle
- Stadsarchief Poperinge: documenten i.v.m. het funeraire
- Provinciale Archiefdienst West-Vlaanderen: documenten i.v.m. het funeraire
- Ieper in AP W-VI, RAB en SAI: documenten over de stedelijke begraafplaats van Ieper
- SAI, Fonds Antony: selectie oorlogsschade aan graven
- ICT-benodigdheden Dany Titeca
- Voorbeelden van reglementen betreffende herbruik
- Contactgegevens mogelijke betrokkenen bij een funerair inventarisatie project

Verklaring afkortingen:

RAB: Rijksarchief Brugge

SAB: Stadsarchief Brugge

SAI: Stadsarchief Ieper

GAV: Gemeentearchief Vleteren

GAH: Gemeentearchief Heuvelland

GA L-P: Gemeentearchief Langemark-Poelkapelle

GAZ: Gemeentearchief Zonnebeke

SAP: Stadsarchief Poperinge

AP W-VI: Archief provincie West-Vlaanderen

1. OPZET EN PRESENTATIE ONDERZOEK

1.1. Werkwijze

Er werd op een systematische manier tewerk gegaan om op een relatief korte tijdspanne een zo breed mogelijk beeld te krijgen over het funerair erfgoed in de CO7-regio. Meer bepaald werd nagekomen: het beheer en beleid van de begraafplaatsen door de 7 betrokken gemeenten, de toestand en het statuut van de begraafplaatsen, de initiatieven die reeds omtrent funerair erfgoed zijn genomen, de lokalisatie van documentatie en de interesse van heemkundigen en de bevolking.

De basisinformatie van begraafplaatsen is te vinden bij de burgerlijke stand. Voor elk van de 7 gemeenten werd die gecontacteerd en bezocht, vaak in gezelschap van de dienst Cultuur. Bij het bezoek aan Ieper was ook de Groendienst aanwezig.

Zowel de gemeentelijke archieven als het provinciaal en het rijksarchief werden geconsulteerd.

Bij heemkundigen werd gepolst naar een eventuele interesse in samenwerking voor een mogelijk toekomstig project. Publicaties over de streek werden nagekeken op relevante informatie over het funeraire erfgoed.

Vijfenvoertig begraafplaatsen werden bezocht en, in de mate dat het barre winterweer het toeliet, gefotografeerd.

Het statuut van de begraafplaatsen werd nagegaan; zijn er begraafplaatsen/graftekens beschermd als monument of landschap door de Vlaamse Gemeenschap, worden bepaalde graftekens door de gemeente gespaard omwille van specifieke redenen.

1.2. Presentatie

De verzamelde gegevens werden overzichtelijk, per begraafplaats, bijeengebracht in een Access-databank.

Per begraafplaats werd bovendien een digitale folder opgemaakt met foto's. De foto's zijn louter documentair en omdat er veelal gewerkt moest worden tijdens donkere en regenachtige dagen varieert de kwaliteit.

Per bezocht archief werd er een digitale folder aangemaakt met, per gemeente gerangschikt, foto's van de documenten die gevonden werden. In de databank worden de nummers van deze dossiers en een korte beschrijving opgenomen.

Er werd een begeleidend rapport opgemaakt met een overzicht van wat het onderzoek opleverde en met een interpretatie van de gegevens.

2. KENMERKEN VAN DE BEGRAAFPLAATSEN IN DE CO7-REGIO

2.1. Uiterlijke kenmerken van de graftekens

Hieronder worden de eerste indrukken genoteerd. Het zijn facetten die opvielen bij het bezoek aan de 45 begraafplaatsen en die bij inventarisatie en nader onderzoek zullen worden onderbouwd, weerlegd of genuanceerd.

Kerkhoven-begraafplaatsen

Het treft dat het in deze regio vooral gaat over kerkhoven. Tegenover 17 begraafplaatsen zijn er nog 29 kerkhoven in gebruik. Bovendien bevatten ook de verlaten kerkhoven nog funeraire elementen, zoals een calvarie, een grafkapel of muurplaten. De verbondenheid met de kerk en de leefgemeenschap is dermate groot dat ook in de kerken grafstenen of cenotafen (herdenkingstekens) werden aangebracht. Het is te overwegen om deze ook op te nemen bij een inventarisatie, omdat de praktijk uitwijst dat dit erfgoed erg kwetsbaar is.

Materiaalgebruik

Op vele begraafplaatsen van de CO7-regio zijn graven op gewone grond decennia lang bewaard gebleven. Dit is boeiend, want daardoor bieden die begraafplaatsen een ruimer beeld op het begraven, ook op dat van de gewone man. Betonnen en ijzeren kruisen, houten borden, zijn des te krachtiger van uitdrukking als ze bewaard worden in groep. Tegelijk vormen deze graven een bijkomende problematiek, want net omdat ze niet voor eeuwig bedoeld waren, zijn ze vaak in kwetsbare materialen uitgevoerd. Daarom is het belangrijk om de verspreiding van de “graven van de gewone man” in deze regio in kaart te brengen, omdat dan kan bekeken worden op welke begraafplaatsen ze integraal of deels zullen worden bewaard en dan kan er gezamenlijk gezocht worden naar een oplossing voor onderhoud, herstel of restauratie.

Proven

Loker

Haringe

In verband met de bewaringstoestand kunnen het KIK of professionele restaurateurs gecontacteerd worden (zie verder). Zij kunnen onderzoek doen naar de haalbaarheid en betaalbaarheid van conservatie van bijvoorbeeld betonnen kruisen met doorgeroeste bewapening.

De graftekens op vergunningen zijn overwegend opgebouwd uit arduin, en later in graniet. Maar ook hier zijn ijzeren, houten of betonnen graftekens te vinden.

Graftypes

Er zijn graftypes aan te duiden die in de hele regio algemeen verschijnen, zowel op de vergunningen als op de gewone grond. Tegelijk bestaan er plaatselijke varianten, types die enkel in een bepaalde gemeente of dorp voorkomen. Dit valt zeker op bij de betonnen kruisen; er is een model dat overal verschijnt en verder zijn er voor elke gemeente, soms zelfs dorp, unieke ontwerpen. Een onderzoek naar de uitvoerders (lokale producenten?) zal zeker interessante informatie opleveren over de totstandkoming van dit voor de Westhoek typerende grafteken.

Kransendozen waren erg algemeen in de eerste helft van de 20ste eeuw. Nu zijn er hier en daar nog relictten te vinden. Een kindergraf uit Westvleteren, met 3 van dergelijke dozen, illustreert nog hoe men met de overvloedige toepassing van kransendozen de gevoelens van gemis en verdriet wilde uitdrukken. Uitzonderlijk is de toepassing die is aangetroffen in Woesten; de helm van een gesneuvelde wordt er getoond op het familiegraf, achter glas en blik.

Westvleteren

Woesten

Wat opvalt is dat er weinig grafkapellen zijn opgericht. Zoals te verwachten is dit weggelegd voor de steden Poperinge (2 afgebroken, nog 1 in situ) en Ieper (1 grafkapel). Ook de begraafplaatsen van Wijtschate, Brielen en Zillebeke bezitten een grafkapel. Voor de kasteelbewoners van Vlamertinge werd een kapel tegen de kerk gebouwd, voor die van Elverdinge stond de kapel op het kasteeldomein. Te Reningelst staat er op de rand van het kerkhof een kapel ter ere van H. Rita, met het wapenschild van de familie Rijckewaert.

Brielen, grafkapel voor de adellijke familie Hynderick

Wijtschate, grafkapel familie Mullie-Joye

Stijl

Het neoclassicisme overheerst op de begraafplaatsen van de 19de en begin 20ste eeuw, toch bevat haast elke begraafplaats van de regio schitterende neogotische graftekens. De 19de eeuwse vormentaal blijft nog na WOI in gebruik. Tegelijk komt in het interbellum de art deco op.

Brielen

Krombeke

Proven

Ontwerpers en uitvoerders

Een eerste namenlijst van steenhouwers, zoals ze voorkomen op de graftekens, maakt duidelijk dat er steeds een ruim aanbod is geweest van steenhouwers en dat er enkelen een groot bereik hadden, zoals Kaesteker uit Poperinge of Lapierre en Timmermans uit Ieper. Indien een familie zijn standing wilde duidelijk maken, werd veelal met zorg een gereputeerd atelier aangesproken. Dergelijk atelier zorgde ervoor dat er van elk monumentaal model op een bepaalde begraafplaats maar één werd opgericht, zoals de hoge portiek met calvarie (in Vlaanderen een minder courante opstelling op een graf). Dit model werd in exact dezelfde uitvoering opgericht te Dikkebus voor de familie Thevelin-Crabbe en te Loker voor de familie Platevoet-Leynaert (ditzelfde grafteken is zelfs terug te vinden in Handzame, voor de familie Roelens). Telkens is het grafteken gesigneerd "L. Tanghe, Brugge".

Dikkebus, grafteken voor de familie Thevelin-Crabbe

Loker, familie Platevoet-Leynaert

Andere namen die aangetroffen zijn: Verhaeghe Hauspie, De Rudder Comines, Emile Depuydt Ieper, C. Spriet Cantaerie Iseghem, De Plancke Ieper, De Jonghe Ieper, Desmyter Wijtschate, E. Vercagne Bruges, Tidrick E. Poperinghe, D. Beckaert & A. Hatse Veurne, handelsvereniging A. Vonck-Clement Ieper, Durein Ieper, H. Viane Ieper, Berghe-Vandelanotte Comines, Kaesteker-Camerlinck, e.a.

Het echtpaar Kaesteker-Camerlinck en zonen

Firma Kaesteker, Rekhof 55 te Poperinghe

Van sommige steenhouwers zijn de sporen nog duidelijk zichtbaar in het openbare leven. In Ieper verwees een geschilderd opschrift op een herenhuis nabij de stedelijke begraafplaats naar het bedrijf van Roland Deplancke, "handelaar in wit- & blauwsteen, marmer en grafzerken". De reliëfs boven de ramen verwijzen bovendien duidelijk naar het steenhouwersberoep. Het is aangewezen om bij funerair onderzoek dergelijke verwijzingen in kaart te brengen. Ook van belang is het zoeken naar archieven van steenhouwers; documenten en voorwerpen.

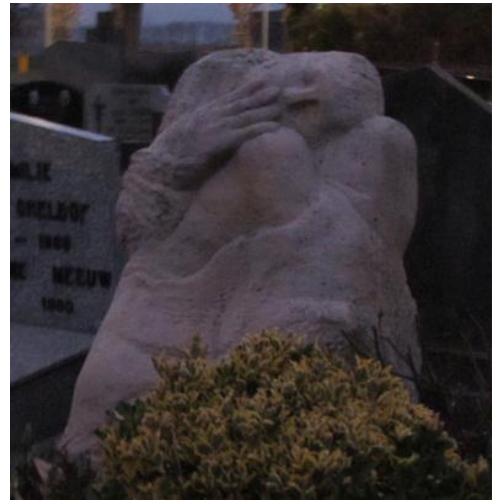
Herenhuis Zonnebeekseweg 2 van steenhouwer Roland Deplancke, n.o.v. uit 1924 van architect Jules Coomans

Maurice Deraedt (1881-1955) is een Iepers beeldhouwer die ook origineel funerair werk leverde, zoals "De Hoop" voor het graf van de familie Depuydt op het kerkhof te Kemmel. In Voormezele is het erg uitzonderlijke graf te bewonderen van architect-uitvinder-kasteelbewoner Ernest Blérot (1870-1957), in Wulvergem het kubistische grafteken voor pastoor De Meulenaere (1874-1924) en in Westouter het graf van de familie Emiel Hardeman (1910-2006), 24 jaar lang burgemeester van Westouter. Inderdaad wordt er nog steeds oorspronkelijk werk geplaatst op graven, zoals in Westvleteren op het graf van Josué Lamaire en zoon Beertin, een werk van Willem Vermandere.

Daarnaast zijn/waren ook serieproducten in de handel te vinden die in een grafteken konden worden opgenomen. Gekend zijn de bronzen die beeldhouwer Sylvain Norga (1892-1968) in hoge oplage liet gieten, en die daardoor verspreid zijn over alle begraafplaatsen in België en omstreken. Villeroy & Boch leverde kwaliteitsvolle grafsculpturen in terracotta, zoals het "slapende kindje" op het kerkhof van Watou.

Kemmel, graf van de familie Depuydt

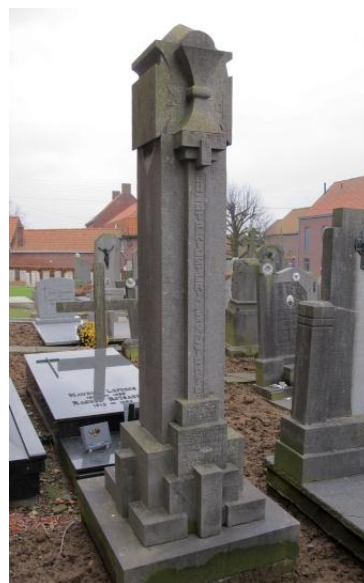
Westvleteren, graf van de familie Lemaire

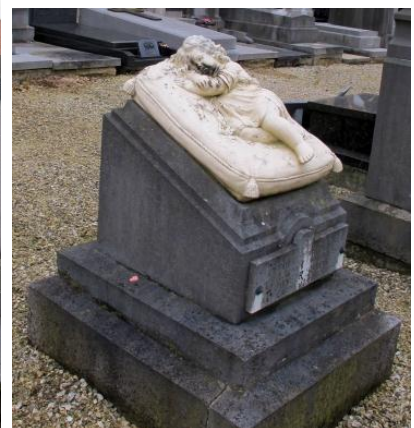
Westouter, graf van de familie Hardeman

Voormezele

Wulvergem

Watou

Een andere specialisatie is het schilderen van letters op ruitvormige houten borden die achter glas werden gezet op betonnen of houten kruisen. Er zijn verschillende handen te herkennen, elk met eigen kalligrafie en een typerende voorstelling van een kruisje of decoratie. Soms is de potloodlijn die de regel aangaf nog zichtbaar. Had elk dorp zijn specialist, waren er “reizende” letterschilders?

Haringe

Woesten

Madonna

Langemark

Symboliek

Zowel typisch funeraire als beroepsgebonden symboliek komt voor en maakt het grafteken sprekend. Misschien is het niet verrassend op te merken dat vooral de Christelijke symboliek overheerst en meerdere graven sterk het geloof belijden, met een opschrift als “CREDO”.

Heraldiek

Adellijke families maken zich op hun graf graag kenbaar met hun wapenschild. De kleuren worden in steen weergegeven met punten en arceringen volgens een vastgelegde conventie, zo wordt rood verbeeld door verticale strepen. Bij de voorstelling horen soms helmtekens, schildhouders, een wapenspreuk op een banderol, e.a. Bij het uitvoeren van een familiewapen kon een beeldhouwer zijn kwaliteiten tonen.

Proven, op een graf zonder naam is dit wapenschild de enige vorm van identificatie; het is het wapen van de familie d'Udekem d'Acoz. De wapenspreuk luidt: *Bello et jure senesco* (Door oorlog en recht word ik oud).

2.2. Structuur van de begraafplaatsen

De monumentaliteit treft bij het betreden van de meeste van deze kerkhoven. Veelal zijn hoge arduinen graftekens in allerlei boeiende variaties, vaak pinakels en (boom)kruisen op forse sokkels, gericht naar de straatkant. Dit bijzondere karakter wordt in Reningelst nog eens onderstreept door de dubbele omheining; aan de straatkant een stenen muur en dan nog eens een ijzeren omheining. Dergelijke processiegang zou ook bestaan hebben in Wulvergem (een dubbele omhaging), in Boezinge (dubbele stenen muur) en Proven (dubbele haag). Onderzoek kan uitmaken of dit inderdaad een lokale traditie is die heden minder zichtbaar is.

Reningelst

Bij het benaderen van een begraafplaats als geheel komt men tot interessante conclusies. De oriëntatie van de graftekens, de plaatsing van de vergunningen en van de graven op gewone grond, het al dan niet groeperen van kindergraven, de militaire perken, de situering van de calvarie of de kapel van de plaatselijke adellijke familie, het padenpatroon (of de afwezigheid ervan), de hekken, poortjes en hagen, de bomen of struiken, het dodenhuisje, ... dit zijn urbanistische elementen die een totaalbeeld scheppen. Confrontatie met de nog bewaarde ontwerpen (die voor de recentere

begraafplaatsen voorhanden zijn, zie verder) kunnen bijdragen om verwaterde structuren te versterken.

Door het systematisch nagaan van deze elementen kunnen patronen worden herkend. Klopt het dat er een voorkeur was om de blijvende graftekens op te richten aan een bepaalde kant van de kerk, zoals in Watou, waar wordt verteld dat oorspronkelijk aan de marktzijde (zuidkant) de arduinen graven, op de vergunningen, stonden en dat de andere kant het armenkerkhof werd genoemd...

Opvallend is dat de calvarie, een traditioneel gegeven op een kerkhof, niet stevast op de gevel van het kerkkoor (oosten) is opgericht, zoals meer gebruikelijk in de rest van Vlaanderen. In deze regio is de calvarie vooral op de zuidelijke beuk te vinden. In Kemmel, Loker, Oostvleteren (verdwenen na de brand in de kerk) en Dranouter is de calvarie bevestigd tegen de westelijke kant van de zuidbeuk, te Nieuwkerke, Dikkebus, Reningelst en Dranouter links van de toegang, dus aan de oostkant van de noordbeuk. De meeste van deze kerken moesten worden herbouwd na WOI. Mogelijk werd dan de plaats van de calvarie gewijzigd. Ook dit element wordt best opgenomen in het onderzoek.

Toen in Boezinge na WOI de kerk en het kerkhof bijna hersteld waren, werd in 1932 een calvarie opgericht in de hoek van de begraafplaats. Deze site zou meteen dienen als begraafplaats voor religieuzen. Een calvarie werd meer dan eens opgericht als grafteken, op die manier vervulde het een dubbele functie: als graf én als voorwerp van de gemeenschappelijke devotie.

Dranouter, kerkhof

Wijtschate, begraafplaats

Ook op de begraafplaatsen is de calvarie haast altijd aanwezig, doorgaans op het uiteinde van de hoofdlaan. Uitzondering is Poperinge (Rekhof), waar twee lanen uitkomen op de calvarie, vanwege het uitzonderlijke driehoekige grondplan. Roesbrugge heeft twee calvaries; één tegen het koor van de kerk en één in het verlengde daarvan tegen de muur.

Er waren gespecialiseerde firma's die dergelijke, doorgaans gietijzeren, beelden leverden.

Wijtschate

Woesten

Een aantal begraafplaatsen heeft perken voorbehouden aan kindergraven, met verkleinde graftekens, vaak lichtblauw geschilderd, de kleur van de kinderen.

Op de meeste begraafplaatsen zijn uniforme militaire graftekens van diverse nationaliteiten aangetroffen, doorgaans op aparte perken, soms solitair tussen de burgerlijke graftekens. In deze studie ligt de nadruk op het burgerlijke funeraire erfgoed, omdat andere onderzoekers zich reeds concentreren op het militaire aspect (vb. op de website van het VIOE <http://inventaris.vioe.be/woi/relict/1074>). Toch wordt het militair getinte erfgoed niet genegeerd. Zeker de militaire oorlogsdoden die in familiegraven zijn begraven worden opgenomen in het onderzoek, alsook uitzonderlijke ontwerpen van oorlogsgedenktekens en opmerkelijke stèles voor de oorlogsdoden, zoals die van Poelkapelle door beeldhouwer Gerard Breemeersch uit Roeselare (niet op website VIOE).

Poelkapelle, gesigneerd G. Breemeersch

Woesten

Vlamertinge

2.3. Statuut van de begraafplaatsen

De regio CO7 telt opvallend veel interessante kerkhoven en begraafplaatsen. Daarbij horen twee erg oude begraafplaatsen uit het laatste kwart van de 18de eeuw met een unieke plattegrond (Ieper en Poperinge) en een aantal interessante begraafplaatsen opgericht na WOII (Elverdinge en Vlamertinge). Het overgrote deel zijn kerkhoven (29 kerkhoven tegenover 18 begraafplaatsen). Een aantal van hen zijn opgenomen in een beschermd dorpsgezicht (Haringe, Reningelst, Watou, Roesbrugge, Woesten). Dat is niet verwonderlijk, integendeel, wegens hun gevarieerdheid en omwille van hun verbondenheid met de kerk en de dorpstructuur is het vreemd dat er niet meer kerkhoven zijn beschermd. Vier van deze beschermingen behoren tot Poperinge, terwijl zeker ook Dranouter, Westouter, Boezinge, Passendale, Loker, e.a. alsook de oude begraafplaatsen Ieper en Poperinge in aanmerking zouden komen voor één of andere bescherming, als geheel of van onderdelen. Inventarisatie en onderzoek zal deze bewering onderbouwen.

De kwaliteit van de bezochte begraafplaatsen en hun graftekens is dus hoog. Vele begraafplaatsen en kerkhoven komen in aanmerking voor grondige inventarisatie. Om de volgorde van aanpak te bepalen zal ook rekening gehouden worden met andere aspecten, zoals de druk op de begraafplaats (vb. noodzaak aan ontruiming of de noodzaak tot inplanting van nieuwe elementen zoals een urnenveld) of de beschikbaarheid van een accuraat grondplan en de beschikbaarheid van de gegevens van de graven.

Proven

3. STAND VAN ZAKEN

3.1. Wettelijke onderrichtingen

Ancien regime

Uit de heiligenverering ontstond in de Middeleeuwen de traditie om te begraven in en rond kerken. De meest gegeerde plek was het hoogkoor, dichtbij het altaar. Omdat het begraven in de kerk erg in zwang kwam werden vanaf de 12de eeuw de grafplaten steeds meer in de vloer ingewerkt zodat ze de eredienst niet verstoorden. Het gedenkteken werd niet altijd aangebracht daar waar de persoon begraven werd. Zo hingen er epitafen tegen de zuilen, terwijl de doden in meerdere lagen begraven werden in de kerk. Zeker buiten de kerk gebeurde het begraven vrij anoniem. Het uitzicht van een kerkhof was niet te vergelijken met die van de huidige begraafplaatsen. Het was de hof van de kerk, waar ook notenbomen of kippenhokken stonden. Er waren niet veel blijvende gedenktekens te vinden. De stoffelijke resten werden geregeld ontruimd en bijgelegd in het knekelhuis.

Jozef II 1784

De scheefliggende en openliggende vloeren in kerken en de onhygiënische omstandigheden werden in de periode van de Verlichting niet langer geduld. Ingrijpende veranderingen in de begraafcultuur werden opgelegd. Jozef II bepaalde met het decreet van 26 juni 1784 dat begraafplaatsen zouden worden opgericht buiten de bebouwde kom. Eén kerkhof kon volstaan voor verschillende parochies in een stad. Plaats en grootte diende door het magistraat bepaald te worden volgens de ligging en de grootte van de bevolking van de gemeente. Bevolen werd de dodenakker te ommuren, een kruis er

op te planten en een huis voor de grafmaker te bouwen. De oude kerkhoven moesten verkocht worden om met de opbrengst de nieuwe "Godsakker" te betalen. Er kon plaats voorzien worden voor protestanten en joden. Kleine "vlekken", kernen met amper enige bewoning, konden worden vrijgesteld van verplaatsing van hun begraafplaats. Vandaar dat er hier en daar nog kerkhoven bleven bestaan. In ieder geval bestond er een grote weerstand tegen dit decreet, zoals te Ieper waar de eerste begrafenis op de stedelijke begraafplaats, op 3 mei 1791, vanwege de protesten van de bevolking moest gebeuren met een geweldig machtsvertoon van de overheid.¹

Napoleon 1804

Van blijvende invloed is het decreet dat in 1804 werd uitgevaardigd door Napoleon. Het gaf de gemeente het gezag over de begraafplaats, ten nadele dus van de clerus. Wat vooral bepalend bleek voor het uitzicht van onze huidige begraafplaatsen was de invoering van het begrip concessie. De aankoop van een grafconcessie biedt particulieren de mogelijkheid om op de begraafplaats langdurig een perceel grond te verwerven en er een blijvend monument op te richten.

Een grafconcessie of een vergunning bestaat nog steeds en kon worden aangekocht voor een bepaalde periode of voor eeuwig op een begraafplaats naar keuze, voor mensen van buiten de gemeente kan dat duurder zijn. Daarnaast kan er ook begraven worden in **gewone grond**. Dat is gratis voor 10 jaar in de eigen gemeente.

Deze mogelijkheden bleven decennialang bestaan. Doorgaans werden de perken met de tijdelijke graven op gewone grond omgeven door eeuwigdurende vergunningen, die meestal opgericht werden op de assen van de begraafplaats en op beeldbepalende plaatsen. De graftekens op de langdurige vergunningen waren berekend op een lang bestaan. Het onderhoud was geen probleem. Er waren tal van hoveniers en steenhouwers gevestigd bij begraafplaatsen. Bepaalde families gaven zelfs een legaat aan de gemeente op voorwaarde dat die het grafteken voor altijd zou onderhouden. Zowel voor deze eeuwigdurende vergunningen, de oprichting van degelijke graftekens en hun onderhoud had men een hoog bedrag over. Men zag het als een investering in de dood, want de hele familie kon er vaak voor generaties terecht.

Wet 1971

Vanuit dat oogpunt lijkt **de wet** op de begraafplaatsen en lijkbezorging **van 20 juli 1971** op een contractbreuk. Vanwege vele volle begraafplaatsen en desinteresse voor de oude graftekens, gebrek aan onderhoud (vaak ook omdat families niet meer op de hoogte waren van het bezit van een familiegraf), een veranderende begraafcultuur,... tal van redenen leidden tot het van hogerhand omzetten van de eeuwigdurende vergunningen in 50-jarige vergunningen die kosteloos kunnen worden verlengd.

Wat altijd al van kracht is geweest sinds Napoleon, is de bepaling dat een grafconcessie met een grafteken dat niet onderhouden wordt in bezit van de gemeente komt, die dan dat grafteken kan afbreken of laten staan.

---

¹ J.E. Cornillie, Ieper door de eeuwen heen, Ieper, 1950, pg 329.

De wet van 1971 versnelde de afbraak van tal van waardevolle graftekens op Belgische begraafplaatsen, waardoor er op sommige waardevolle sites letterlijk gaten werden geslagen.

Decreet 2004

Toch waren er ook mensen die oog hadden voor de waarde van het funerair erfgoed. Een aantal van hen stichtten 25 jaar geleden de vzw Epitaaf. Door de sensibilisatie die door Epitaaf op gang werd gebracht is er een draagvlak gecreëerd voor het behoud, het beheer en de ontsluiting van begraafplaatsen.

Ook beleidsmatig en structureel werden er maatregelen genomen, niet in het minst met het **“Decreet op Begraafplaatsen en Lijkbezorging”** dat door het Vlaams Parlement werd goedgekeurd in 2004. Daarin werden de krijtlijnen uitgezet voor een goed beheer van onze begraafplaatsen door lokale besturen. Het decreet geeft de aanzet tot het erkennen van de waarde en betekenis van lokaal funerair erfgoed.

Het decreet van 16-1-2004²

Het decreet van 16 januari 2004 verwijst expliciet naar het behoud van bepaalde graftekens.

Decreet 16.1.2004 betreffende de begraafplaatsen en de lijkbezorging, met latere wijzigingen (B.S., 10.2.2004, 15.12.2005 en 26.05.2008), art 26.2:

“Het college van burgemeester en schepenen maakt hierbij een lijst op van graven met lokaal historisch belang die als kleine onroerende erfgoedelementen kunnen worden beschouwd. De graven op deze lijst dienen 50 jaar te worden bewaard en onderhouden door de gemeente-overheid. Deze termijn kan worden verlengd. Bij ontstentenis van deze lijst kan het initiatief tot de opmaak ervan genomen worden door de Vlaamse regering of haar gemachtigde. Deze lijst wordt bekrachtigd door het college van burgemeester en schepenen. De Vlaamse regering bepaalt de voorwaarden voor de lijsten van graven met lokaal historisch belang.”

Het uitvoeringsbesluit van 14.05.2004

Besluit van de Vlaamse Regering tot organisatie, inrichting en beheer van begraafplaatsen en crematoria - Hoofdstuk VIII. Graven met lokaal historisch belang

Het uitvoeringsbesluit verduidelijkt het decreet van 2004. Zo wordt omschreven wat concreet wordt verwacht van die lijst van graven met lokaal historisch belang, nl.:

“Art. 47. De lijsten van graven met lokaal historisch belang bedoeld in artikel 26, §2, van het decreet bevatten de graven met een historische, artistieke, volkskundige of socio-culturele waarde die niet beschermd zijn als monument overeenkomstig het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten.

Art. 48. Het college van burgemeester en schepenen bepaalt autonoom welke de graven zijn van lokaal historisch belang.

Art. 49. De lijst met graven van lokaal historisch belang bevat:

---

² De regelgeving en de omzendbrieven zijn raadpleegbaar op de website van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur: www.binnenland.vlaanderen.be, knop: begraafplaatsen.

- 1° informatie over een eventuele concessie en de begraven personen;
- 2° informatie over de bouwfysische toestand;
- 3° informatie over het grafteken;
- 4° een bondige omschrijving van het lokaal historische belang;
- 5° een foto.

De graven van lokaal historisch belang worden tevens aangegeven op een plan van de begraafplaats. Art. 50. Een afschrift van de bekrachtigde lijst met plan wordt bezorgd aan de Vlaamse minister, bevoegd voor de monumenten en de landschappen.

Graven vermeld op de lijst van graven van lokaal historisch belang waarvan het behoud uiteindelijk toch van algemeen belang blijkt te zijn en die als zodanig beschermd worden als monument, worden op het moment van de definitieve bescherming van rechtswege geschrapt van de lijst. “

Omzendbrief 10 maart 2006

Omzendbrief B.A. 2006/03, 10 maart 2006, Hoofdstuk VI. Graftekens (Artikelen 25 - 26)

De omzendbrief herhaalt nog eens de vrijheid van het college van burgemeester en schepenen ten aanzien van de bestemming van de graftekens die eigendom van de gemeente zijn (artikel 26, §2), maar herneemt ook dat de gemeente hierbij dient rekening te houden met het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten, inclusief wat de regeling inzake kleine onroerende erfgoedelementen betreft.

Interpretatie van het decreet 2004

Het decreet van 2004 roept met betrekking tot het beheer van het funerair erfgoed bij sommigen vragen op, ondanks de verduidelijkingen die er later aan zijn toegevoegd.

De wetgeving is in feite duidelijk als ze stelt dat de gemeenten een lijst moeten opmaken van graftekens van lokaal historisch belang. Het invullen van de waarden is minder voor de handliggend. Hoe kan de waarde worden bepaald? En hoe wordt die geregistreerd? Wie kan/zal deze taak uitvoeren? Wie zal dergelijk project sturen?

Een aantal gemeentebesturen doet voor het opmaken van dergelijke lijst beroep op de lokale geschied- en heemkundigen. Die zijn inderdaad de hoeders van de lokale kennis, maar zij overschouwen niet altijd alle aspecten van het funerair erfgoed. De praktijk leert dat vooral het toekennen van de waarde van een grafteken een geoefend oog vraagt. Die waarde kan immaterieel zijn, vb. indien het gaat om een graf van een lokale personaliteit, maar ook materieel. Bij het onderzoek van de begraafplaats en de graven komen meerdere aspecten aan bod, zoals de symboliek, stijl, type, materiaal, de figuur van de ontwerper-uitvoerder, de situering op de begraafplaats, de totstandkoming ... dit alles samen scheidt een totaalbeeld. Bovendien staat een grafteken niet op zichzelf. Ook gehelen zijn belangrijk, omwille van de historiek of de harmonie. Het is dus een kwestie van het geheel én de individuen samen op te nemen.

De veldwerkfiche van Epitaaf als antwoord op het decreet 2004

Het opmaken van een fiche voor de systematische registratie van graftekens door Epitaaf (2003-2004), i.s.m. het FORUM, was een antwoord op het decreet. Deze veldwerkfiche werd gelanceerd op een studiedag voor gemeenteambtenaren voor de provincie Oost-Vlaanderen in 2004. Deze fiche werd later omgezet in databanken. De 2 databanken waarmee gewerkt kan worden in een toekomstig funerair project werden voorgesteld in het “Draaiboek en werkwijze bij het inventariseren van funerair erfgoed door een deskundige –coördinator met vrijwilligers”, opgemaakt in 2010 door Epitaaf vzw. In het draaiboek wordt de opzet verduidelijkt, de verschillende stappen beschreven en de bestaande databanken en hun mogelijkheden besproken.

3.2. Documentatie in archieven, publicaties en online databanken

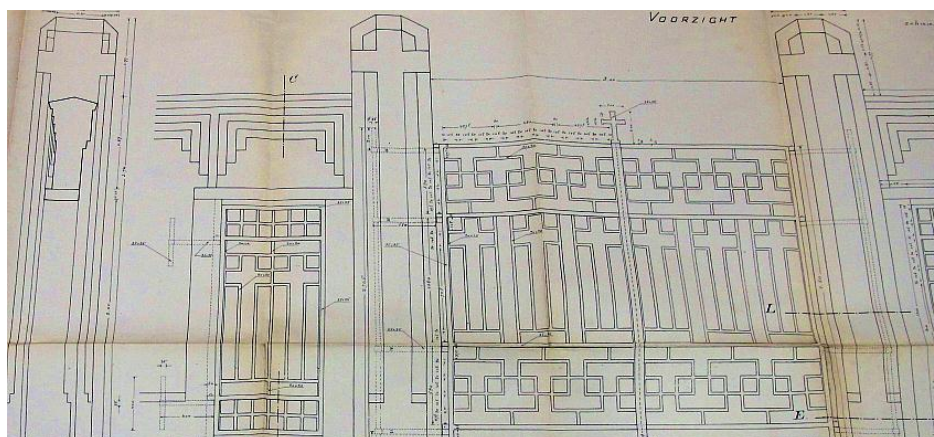
Archieven

De gemeentelijke archieven enerzijds en het Provincie- en Rijksarchief anderzijds vullen elkaar aan. De basisinformatie wordt gevonden in de gemeentelijke archieven. De Provinciale Archiefdienst West-Vlaanderen en het Rijksarchief te Brugge zijn interessant omdat ze kunnen zorgen voor de ontbrekende link.

- *Provinciale Archiefdienst West-Vlaanderen en het Rijksarchief te Brugge*

De dossiers van het Provincie- en Rijksarchief bevatten vooral briefwisseling naar aanleiding van vergroting, verandering of aanleg van (de muur rond) de begraafplaats. Weinig praktisch voor het funeraire onderzoek is dat deze stukken verspreid zijn over verschillende dossiers en niet gegroepeerd per begraafplaats of gemeente. Het vooronderzoek dat is gevoerd in het Provincie- en Rijksarchief pretendeert niet volledig te zijn, wel werden er al heel wat stukken geconsulteerd en die werden gefotografeerd en per begraafplaats gerangschikt.

Tussen de geraadpleegde briefwisseling werd een enkele keer een ontwerp aangetroffen. Voor Zonnebeke zijn er ontwerpen bewaard, zowel voor de fraaie omheining rond het oude kerkhof (gedateerd 1907, afd. 6870 2) als voor de muur en toegangspoort van de nieuwe begraafplaats (gedateerd 1934, afd. 3 7468).

Zonnebeke, detail uit een ontwerp voor de muur en toegangspoort, 1934, AP W-VI, Afd. 3, 7468.

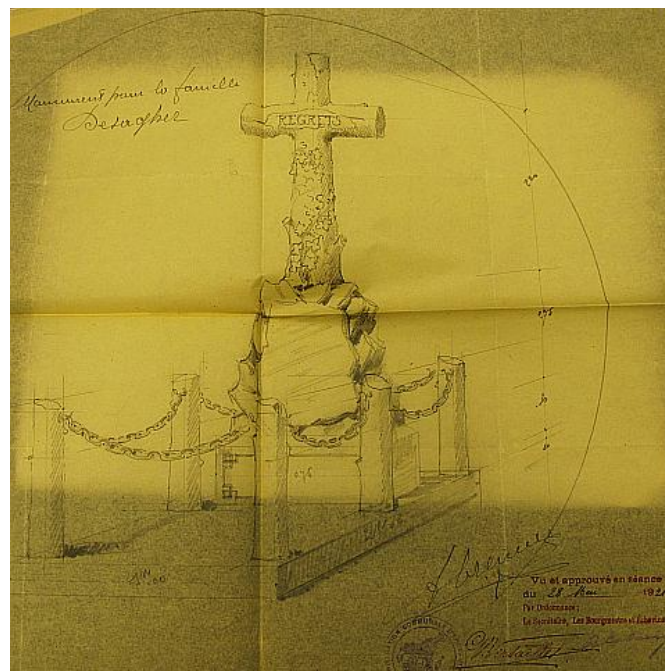
De meeste informatie is te vinden bij de “derde afdeling”, maar ook de dossiers “M&L” kunnen informatie over begraafplaatsen opleveren, zoals opmerkingen bij beschermings- of restauratiedossiers van dorpsgezichten of kerken.

In de Provinciale Archiefdienst worden alle dossiers over het toekennen van erfgiften bewaard. Ze zijn per jaar gerangschikt (niet per naam of plaats) en handelen doorgaans over schenkingen aan kerkfabrieken. Het valt dus niet snel uit te maken of er ook legaten zijn waaraan het onderhoud van een grafteken is verbonden.

- *Stedelijke en gemeentelijke archieven*

In geen van de gemeenten werden voor vergunningen aparte dossiers met briefwisseling aangetroffen. De gegevens worden doorgaans bijgehouden op steekkaarten of zijn ingevoerd in een databank (zie verder). Het gaat dan om gegevens zoals datum aankoop, naam, titularis, prijs, ligging, duurtijd en wie er begraven werd. Voor oude graven (vóór 1920) ontbreekt vaak deze basisinformatie.

Ontwerptekeningen die de aanvraag tot oprichten van een grafkelder of grafteken vergezellen zijn enkel gevonden voor Ieper, voor de jaren 1921 tot 1927, in het Stadsarchief van Ieper.³ Het gaat vooral om schetsen van kruisen, sarcofagen en grafkelders. De briefhoofden van steenhouwers op de begeleidende brieven bezorgen dan weer informatie over de uitvoerders.

Ontwerp bij de aanvraag tot oprichting van een grafteken voor de familie Desagher, goedgekeurd op 28 mei 1921, 572.12 Graftekens-Grafkelders, SAI secretariaat 945-966

³ SEC/136: "stukken betreffende graftekens en -kelders op de stedelijke begraafplaats".

Erg informatief zijn de dossiers over *oorlogsschade* van het arrondissement Ieper die bewaard worden in het *Fonds Antony* (AF). Dit werd nagelaten aan het SAI door Antony, bibliothecaris en staatscommissaris van de oorlogsschade na WOI. Van de 3266 stukken zijn er 29 die betrekking hebben op tussenkomsten voor graftekens. Telkens wordt het adres en het beroep van de vragende partij opgegeven. Meestal betreft het graftekens van Ieper, een enkele keer van Zonnebeke. Het dossier 801 bevat bijvoorbeeld de briefwisseling rond de grafkapel de Stuers op de stedelijke begraafplaats van Ieper. Uiteindelijk werd er 8784,00 fr. toegewezen voor herstelling van de grafkelder, de grafkapel en interieurelementen zoals opschriftplaten. Er zijn ook verzoeken van beeldhouwers en stenhouwers die om schadevergoeding vragen voor vernield beeldhouwmetaal. Eén van hen is de Ieperse beeldhouwer Maurice Deraedt.

Vooraf kinderlozen die kapitaalkrachtig waren gingen over tot het storten van een "Erfgift", een legaat voor het eeuwige onderhoud van grafmonumenten, zoals Ridder Gustave de Stuers voor de familiekapel op de stedelijke begraafplaats van Ieper. Het ging over aanzienlijke bedragen, doorgaans overgemaakt aan de stad of van het Bureau van Weldadigheid (nu O.C.M.W). Het kan de moeite zijn om die legaten op te sporen.

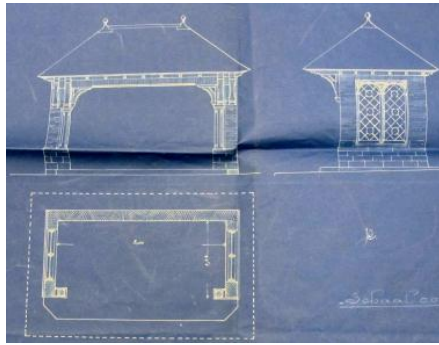
Archiefstudie brengt inzicht in de begraafplaats als structuur. De begraafplaats van Vlamertinge heeft kracht in zich die verwaterd is. Dat valt des te meer op bij vergelijking van de huidige situatie met het oorspronkelijke ontwerp uit 1948 door provinciaal architect Jos Vanhoute (SAI; GA 08/126).

Ontwerp van het kruis op de uitbreiding van de stedelijke begraafplaats te Ieper, SAI GA01140

Vlamertinge ontwerp uit 1948 met een duidelijk groenaccent, SAI, GA08/12

Ontwerp van het schuilhuisje voor de stedelijke begraafplaats te Ieper door Jules Coomans, 1929, SAI GA01140

Het stadsarchief van Poperinge bewaart 19de eeuwse plannen van de oude stedelijke begraafplaats. Deze bleken erg verhelderend bij de studie van de begraafplaats tijdens het pilootproject.

In het SAI werden plannen aangetroffen voor de uitbreiding van de stedelijke begraafplaats van Ieper (1941-1949). De indelingsmuren met trappartijen werden in drie fasen aangelegd. De “schuilplaats” (ontwerp 1929) en het huis van de grafmaker (ontwerp 1923) zijn beide getekend door stadsarchitect Jules Coomans (1871-1937).

Publicaties

Voor een aantal dorpen zijn uitstekende publicaties voorhanden, zoals voor Westvleteren⁴ en voor Brielen⁵. Deze uitgaven hebben oog voor de diverse aspecten van het leven in de wijk en behandelen daarbij de evolutie van het kerkhof, graftekens en personen die er begraven zijn.

Het heemkundig tijdschrift “De Boezingenaar” lanceerde een oproep naar informatie over wie er begraven kon zijn onder twee grafkruisen met onleesbaar opschrift. Het resulteerde in een publicatie van het levensverhaal van een dorpsfiguur, “Fieltje Tack” alias Felix Degheldere (1864-1958).⁶

In de publicaties van de musea van Ieper zijn tal verwijzingen te vinden naar het funeraire. Zo zijn sprekende foto’s van de stedelijke begraafplaats van Ieper te bekijken in: Jan Dewilde. *Godenschemering over Ieper. Ieper gezien door de fotografen Léontine, Maurice en Robert Antony (1893-1930)*, Ieper, 2007, pg 172 en 173. De Stedelijke Musea hebben in hun documentatie ook ongepubliceerde stukken met betrekking tot het funeraire.

⁴ Herman CAULIER, Domien DOISE, Dany Titeca e. a., *Westvleteren in de rust van een beek en een abdij*, Westvleteren, 2009.

⁵ Steve SNICK & Ghijsbrecht LOUWIJE, Brielen. Zo'n klein dorp... zo'n groot verleden, Vonksteen, Langemark, s.d. (2001).

⁶ “Dubbel grafkruismysterie voor de helft (of meer) opgelost”, in: “De Boezingenaar, tweemaandelijks tijdschrift over Boezinge en Zuidschote toen en nu”, jg. 37, nr. 6, 2010, pg 139-141.

Online databanken

- www.historischekranten.be

Online kan via uiteenlopende trefwoorden gezocht worden op kranten uit de regio. Ook advertenties kunnen worden opgevraagd, wat heel wat informatie oplevert over steenhouwers.

- www.westhoekverbeeldt.be

Voor iconografisch materiaal is de beeldbank erg interessant.

In het kader van dit onderzoek werd voor elke begraafplaats in de regio C07 op verschillende trefwoorden gezocht naar fotografisch materiaal (zie in folder bij de foto's van de betreffende begraafplaatsen). Naast documentaire informatie bieden deze afbeeldingen en hun begeleidende nota inzicht in funeraire gebruiken. Zo is duidelijk te zien dat de voor de streek typerende wit marmeren votiefplaten, werden megedragen in de rouwprocessie. Ook het houten grafkruis kon deel uitmaken van de lijkstoet.

HEU007502312, "Gustaaf Ollevier".

HEU004506142: beschrijving: "Poperinge: Begrafenis Maurice Deroo omgekomen in koolmijn: De begrafenisstoet trekt door de Bruggestraat op weg naar het kerkhof. De dragers van de plaat vooraan zijn Roger Tresy en Gilbert Verstraete. 14 maart 1955"

HEU004503414 : beschrijving: "Watou: begrafenis van Gerard Dauchy op 29 mei 1951". Een groep jonge mannen poseert bij een kist met marmeren plaat, bij inzoemen is te lezen dat er genoteerd staat: "aandenken aan onze BJB BROER GERARD" (Boerenjeugdbond).

HEU004502457: beschrijving: "Watou: begrafenis van Gerard Dauchy op 29 mei 1951: de 21-jarige Gerard Dauchy wordt begraven in Watou. Zijn BJB-vrienden (boerenjeugdbond) treden in twee rijen geüniformeerd binnen in de kerk, Michel Leurs draagt het kruis."

3.3. Gemeentelijke diensten

De gemeenten bezitten een grote vrijheid in de inrichting en het beheer van hun begraafplaatsen. De gemeenteraad regelt de uitoefening van dat recht. Daarom kan de reglementering inzake begraafplaatsen verschillen van gemeente tot gemeente. Zo geldt niet voor alle gemeenten dezelfde berekening voor de looptijd van vergunningen.

Bij het beheer van de begraafplaatsen is het belang van de burgerlijke stand niet te onderschatten. Daar worden de gegevens bijgehouden van wie waar begraven is, in gewone grond of in een vergunning, de looptijd van de vergunning, enz. Bovendien is de burgerlijke stand het aanspreekpunt van de bevolking.

Vergunningen

De manier van registreren is bij de 7 gemeenten in basis hetzelfde. Doorgaans zijn de gegevens van de grafvergunningen (datum aankoop, prijs, namen, levensdata, looptijd, ligging) genoteerd in begraafboeken en op fiches. Een aantal gemeenten heeft deze gegevens omgezet in een databank.

- genoteerd op fiches: Heuvelland, Poperinge en Ieper (alle deelgemeenten)

- ingevoerd in een databank: Vleteren, Zonnebeke, Poperinge, Langemark-Poelkapelle, Mesen, Ieper (enkel stedelijke begraafplaats)

Vaak worden de diensten geconfronteerd met een erfenis uit een verleden, waar eerder nonchalant met de concessiegegevens werd omgegaan, of met het ontbreken van een archief van vóór WO1 wegens oorlogsschade. Zaak is deze gegevens aan te vullen, met de opschriften van het grafteken (niet 100% sluitend) en diverse archieven, wat door een aantal gemeenten reeds werd uitgevoerd.

Fiches Heuvelland

Plattegrond

Voor elke begraafplaats is er minimaal een handgetekend plattegrond voorhanden. Deze zijn, behalve voor Poperinge, up-to-date gehouden. Vleteren heeft dankzij de inspanningen van Dany Titeca een voorsprong. De drie begraafplaatsen werden opgemeten en in een digitale kaart omgezet met een tekenprogramma (VISIO Microsoft, zie bijlage). Elk vakje van een grafteken werd verbonden met de gegevens van de graven in de Access-databank, die ook door Titeca opgesteld werd. Het geheel is te raadplegen op www.begraafplaatsenvleteren.be.

Op sommige begraafplaatsen liggen de vergunningen gescheiden van de graven op gewone grond. Elders lijkt de begraafplaats organisch gegroeid en liggen de diverse vergunningen en graven op gewone grond door elkaar, wat een broederlijk gegeven is, maar niet praktisch voor het beheer, voor de stabiliteit of voor het onderhoud door de groendienst. Voor een lange termijnplanning dienen allerlei elementen te worden afgewogen.

Aanbevelingen (zie ook hoofdstuk IV):

- De huidige toestand van alle begraafplaatsen laten opmeten (behalve voor Vleteren) bij voorkeur met GRB-skelet, zie verder.
- Bij voorkeur het opgemeten plan omzetten in GIS of een andere toepassing.
- Eventueel het omzetten van de papieren grafiches naar een digitale databank, die gekoppeld kan worden aan GIS.
- De mogelijkheid nagaan van de koppeling van de digitale plattegrond en de digitale grafiche aan de databank met de inventaris funerair erfgoed voor de 7 gemeenten. Voor de databank funerair erfgoed kan er gewerkt worden in Access, zoals in het pilootproject Poperinge, of met de databank die gepromoot wordt door TERF (www.versteendegetuigenissen.be).

Een komende inventarisatie blijkt erg dringend voor een aantal begraafplaatsen, waar er geruimd moet worden wegens plaatsgebrek en/of invoering van nieuwe elementen zoals een urnenveld, zoals voor Dranouter, De Klijte, de stedelijke begraafplaats van Ieper, Langemark en Bikschote.

Fragment werkplan Kemmel, Heuvelland

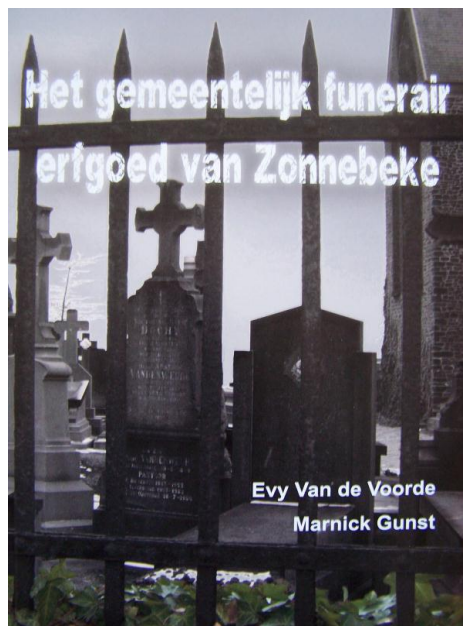
Een algemene opmerking, die opgaat voor alle gemeentes, is dat nergens, ook niet op de gemeentelijke websites, de adressen van de begraafplaatsen van de CO7-regio terug te vinden zijn. Voor het vinden van kerkhoven is het probleem minder groot, maar het was vaak zoeken om de begraafplaatsen terug te vinden.

3.4. Inventarisatie en onderzoek

Bij het bezoek aan de gemeentediensten viel op dat er inzake funerair erfgoed weinig structurele samenwerking is geweest tussen eventuele betrokken partijen als groendienst, cultuur, burgerlijke stand en vrijwilligersorganisaties. Daarentegen zagen we dat bij een aantal gemeentes wel de potentie, de wil en de gedrevenheid bestaat om “iets” te doen. Wat algemeen blijkt is de onbekendheid. Er is weinig zicht op wat er kan gebeuren, door wie en wat het zou opleveren. Hier en daar werden al initiatieven genomen, maar die behelzen doorgaans een deelaspect vb. het opmeten van de begraafplaats en fotograferen van elk graf en dit digitaliseren (Vleteren), biografisch onderzoek (Ieper), gedeeltelijke inventarisatie van graftekens die moeten verdwijnen (Zonnebeke).

Inderdaad is het vastleggen van de actuele situatie noodzakelijk als basis om aan degelijk onderzoek te kunnen doen. Dankzij de inzet van Dany Titeca beschikt Vleteren over een digitaal grondplan van haar begraafplaatsen die gelinkt is aan de Access-databank met gegevens over de graven. Biografisch onderzoek is belangrijk om inzicht te krijgen in de plaatselijke verhoudingen.

Zonnebeke heeft dankzij de Werkgroep Funerair Erfgoed Zonnebeke al een grote stap gezet. Zij onderzochten de vijf begraafplaatsen van Zonnebeke, wat resulteerde in een publicatie die de diverse funeraire aspecten aan bod liet komen. Deze inventarisatie is niet volledig. Er is een belangrijke start gemaakt, maar de begraafplaatsen zijn niet als geheel onderzocht en enkel de niet-verlengde vergunningen werden bekeken. De bepaling van de selectie gebeurde enerzijds vanuit kunsthistorisch inzicht en met respect voor de ligging, maar bij de uiteindelijke beoordeling kreeg het administratieve aspect toch de overhand (goede toestand grafteken, voor elke begraafplaats evenveel selecteren, van elk exemplaar één, enkel de hoofdlaan is erkend als belangrijke structuur).

Poperinge gaf met het pilootproject aan dat een inventarisatie vruchten afwerpt en dat het daarbij niet stopt. Inventarisatie is het begin van een planning op langere termijn in samenwerking met verschillende diensten. Het resultaat van het onderzoek werd er positief ontvangen door de bevolking en de gestandaardiseerde data bieden werkbare informatie aan de gemeente.

In de regio bestaat er een publieke belangstelling voor het gemeenschappelijke erfgoed en voor het bovenhalen van verhalen, zoals het initiatief rond kapelletjes in Langemark-Poelkapelle en de werking van de beeldbank aantoont. Er kunnen vrijwilligers van 'WESTHOEK Verbeeldt' betrokken worden bij het opzetten van het funerair project, al zijn die vaak druk bezet. Voor het pilootproject in Poperinge kwamen er mensen zich aanbieden die nog niet bij één of ander project zoals 'POPERINGE Verbeeldt' betrokken waren. Een aantal van hen werd persoonlijk aangesproken.

Passendale

Vanuit alle gemeenten reageerden de mensen die instaan voor de begraafplaats positief over een mogelijk toekomstig funerair inventarisatieproject. Zij vinden dit essentieel als basis voor een degelijk beheer, zowel administratief, als op gebied van erfgoed, cultuur, groen en het stedenbouwkundige aspect. Omdat op vele begraafplaatsen jarenlang niet geruimd is, moet er wegens plaatsgebrek op een aantal begraafplaatsen orde op zaken worden gesteld. Daarbij wil men omzichtig tewerk gaan. Men heeft respect voor dit erfgoed, voor de emotionele impact en de publieke opinie. Een neutrale werkgroep onder leiding van een deskundige, die het funerair erfgoed grondig bestudeerd en aanbevelingen in beheer en onderhoud formuleert zou daarom erg gepast zijn. Bij alle gemeenten wordt ervaren dat de tijd er rijp voor is.

3.5. Overzicht per gemeente

HEUVELLAND

Organisatie burgerlijke stand

De gegevens van de graven zijn vlot te vinden in een systeem van papieren fiches en lijsten. Het repertorium bevat voor elk graf de gegevens, toch zeker na 1920.

Voor elke begraafplaats zijn er plattegronden voorhanden, op papier, niet altijd op schaal maar wel up-to-date. Ze liggen ter beschikking bij de burgerlijke stand, samen met de oudere plannen zodat er een evolutie is op te volgen.

Toestand van de kerkhoven en begraafplaatsen

Eind 20ste eeuw zijn er drie nieuwe begraafplaatsen opengesteld, voor Kemmel, Nieuwkerke (1997) en Westouter (1996). Er zijn besprekingen gaande over de aanleg van een nieuwe begraafplaats voor Dranouter. De kerkhoven van deze gemeenten zijn waardevol, het inventariseren is belangrijk om het toekomstig beheer ervan uit te stippelen. Het is te bestuderen of men er in de toekomst nog nieuwe begravingen zou toestaan, of herbruik. Die afweging kan gemaakt worden, want net zoals een huis blijft een gebruikte begraafplaats in een betere toestand.

Vanwege plaatsgebrek zijn er voor Dranouter en De Klijte ruimingen gepland. Deze zaak is erg dringend. Voor de begraafplaatsen van Dranouter en De Klijte is het van belang dat het inventarisatieproject snel kan opstarten.

Inventarisatie en onderzoek funerair erfgoed, archieven en heemkundigen

Er is nog geen funerair onderzoek uitgevoerd. Het gemeentelijk archief is goed geordend en alle documenten zijn bereikbaar (zie overzicht in bijlage en in de databank).

IEPER

Organisatie burgerlijke stand

*Voor de stedelijke begraafplaats Ieper is een plan opgemaakt in GIS, waarvan momenteel de inhoud benoemd wordt. De gegevens van de graven werden ingebracht in een Access-databank, die nadien werden overgezet in een ander programma ... dat binnenkort vervangen zal worden door een nieuw systeem.

*Voor de 10 andere begraafplaatsen bestaat geen digitaal systeem vóór 2002. Vanaf 2002 zijn de gegevens digitaal ingevoerd. Per begraafplaats zijn er fiches gerangschikt (20ste eeuw). Er is een plattegrond op papier, die met de jaren is geactualiseerd. Er bestaat geen reglement over herbruik en peterschap maar dat zou in de praktijk al wel bestaan. Zo is het graf van Theodoor Ceriez voorbehouden voor De Bode (leeft nog).

Voor de burgerlijke stand van Ieper is het nuttig dat bij inventarisatie een veld wordt voorzien voor de laatste sterfdatum. Dit is handig voor het bepalen van de duur van de vergunning.

Toestand van de kerkhoven en begraafplaatsen

*De stedelijke begraafplaats van Ieper had oorspronkelijk als principe dat rondom de perken de vergunningen lagen en binnenin de graven op gewone grond. Deze regel is doorheen de jaren niet altijd gevolgd, zodat er op de binnenperken ook vergunningen een plaats kregen. De binnenperken op het oude gedeelte zouden dringend geruimd moeten worden (de graftekens, de stoffelijke overschotten zouden ter plekke blijven). De kleigrond en de hoge watertafel maakt het onmogelijk om binnen de oude perken nog begravingen uit te voeren. Hier zullen urnenvelden worden aangelegd. Deze geplande verwijdering van graftekens roept een aantal problemen op. Na de verwijdering van de gewone graven, waarvan een aantal graftekens nog in redelijke staat zijn, zouden op de binnenperken een aantal graftekens op vergunningen blijven staan, die in slechte staat verkeren. Er zijn anderzijds een aantal graven op gewone grond die het bewaren waard zijn, zoals het graf van de Ieperse beeldhouwer Maurice Deraedt. Een inventaris kan duidelijkheid brengen welke graven de moeite zijn om te bewaren, ter plaatse of in uitzonderlijk geval, op een andere plaats. Eens uitgemaakt waar de waardevolle accenten op de begraafplaats liggen kan een degelijk beleidsplan voor de komende jaren gemaakt worden.

*Voor de 10 andere begraafplaatsen is geen ruiming op korte termijn gepland. Er zijn ontwerpen gemaakt voor Voormezele, Brielen en Sint-Jan, en een uitbreiding gepland voor Zillebeke.

Inventarisatie en onderzoek funerair erfgoed

De laatste decennia toonden heel wat personen en organisaties interesse voor de stedelijke begraafplaats van Ieper. De stad ondersteunde enkele initiatieven die uitgevoerd werden door vrijwilligers. Deze initiatieven stonden los van elkaar. Blijkbaar werden ze uitgevoerd zonder nadere bespreking met de partijen die erbij betrokken zijn (burgerlijke stand, groen, cultuur, informatici).

- In 1998 legde de heemkring Iepers Kwartier een lijst voor aan de gemeente met graftekens van belang, ondertekend door Freddy Bauwen, Pierre Notebaert en Staf Verheye.

- Op vraag van de stad maakte Staf Verheye, toen secretaris van de heemkring Iepers Kwartier, in 1998 een legatenlijst op. Eertijds hebben meerdere families een erfgift of een legaat (voor die tijd een aanzienlijk bedrag) overgemaakt aan de gemeente in ruil voor het eeuwig onderhoud van hun graf. In Ieper zijn deze namen niet bijgehouden. Aangezien het een langdurig onderzoek zou zijn om alle collegebesluiten hierover op te vragen heeft de stad Ieper een oproep gedaan aan families en een beroep gedaan op het collectief geheugen om die lijst te reconstrueren (het OCMW zou 2 grafvergunningen onder haar hoede hebben).

- Om de gegevens van de graven aan te vullen werden in 2003 senioren en andere vrijwilligers geëngageerd om in de deelgemeenten de namen te noteren van de graftekens. Per begraafplaats is

er een enveloppe met notities op papier; per graf staan enkele gegevens genoteerd van het opschrift: naam, voornaam en geboortejaar en sterfjaar.

- De problematiek van het omgaan met funerair erfgoed werd in 2004 als aandachtspunt op de gemeenteraad gebracht door Erfgoedcel Ieper. Er werd verwezen naar het decreet van 2004 en men vroeg daarop de voorlopige opschorting van afbraak van vooroorlogse graftekens, zodat deze materie integraal kon onderzocht worden. Hiertoe zou de Erfgoedcel een werkgroep funerair erfgoed samenstellen met vertegenwoordigers van de stedelijke musea, het stadsarchief, de groendienst en de dienst burgerlijke stand. Het belang van de stedelijke begraafplaats van Ieper werd in dit schrijven kort maar deskundig toegelicht. Bij de waardering van de begraafplaats wordt terecht stilgestaan bij de personaliteiten die er zijn begraven, bij de architectuurhistorisch waardevolle en erg monumentale graftekens uit de periode 1845-1870 die pareltjes van neoclassicisme of neogotiek zijn, en de unieke aanleg met de hoofdlaan die uitgaat op een cirkelvormige laan waarbinnen een heuvel met calvarie.⁷

- In 2008 volgde de uitgave van de concessiegegevens van het oude gedeelte van de Ieperse begraafplaats door Freddy Bauwen. Het onderzoek van Freddy Bauwen was dubbel. Enerzijds is er de inventaris: *Oude Ieperse begraafplaats. Inventaris van de concessies*, Ieper, 2008. Het betreft de opmaak per perceel (met kaartje) van de namen van de personen die begraven zijn in die concessie, en dat voor het oude gedeelte van de stedelijke begraafplaats. Daarbij wordt een eigen nummer gekoppeld aan de grafvergunning, jammer genoeg zonder verwijzing naar de nummering die gebruikt wordt door de burgerlijke stand. Het tweede luik van zijn onderzoek omvatte 120 biografieën van personen die begraven werden op de stedelijke begraafplaats van Ieper, met portretfoto, afbeeldingen van het huis waar ze woonden enz. Deze publicatie is uiteindelijk niet gerealiseerd. Bauwen bezorgde zijn teksten aan de Gidsenbond, die in het nr. 2010/5 reeds 12 biografieën opnam naast een foto van het grafteken.⁸ Deze biografieën zijn enkel gericht op de personen die er begraven zijn en geven geen informatie over het grafteken.

Al deze initiatieven samen resulteerden in een lijst met namen van graftekens die het waard zijn om te bewaren. Deze lijst is in feite een bundeling van de namenlijst van Freddy Bauwen en één van Dominiek Dendooven (Stedelijke Musea). Vooral de personaliteiten en kunsthistorisch waardevolle graven van het oude gedeelte zouden hierop staan. Tot hiertoe werd dus vooral aandacht geschonken aan het oude gedeelte, terwijl ook de uitbreiding van 1941 en later interessant is wat betreft aanleg en invulling. Ook voor de burgerlijke stand is deze lijst niet voldoende, omdat het decreet van 2004 meer vraagt dan enkel namen, ook een beschrijving, waardebeoordeling, foto enz. (zie hoofdstuk 3.4.) Ondanks de inspanningen die gedaan zijn, heeft men dus nog geen gecoördineerde werking rond de Ieperse begraafplaats kunnen opstarten.

⁷ Uit: Voorstelling probleemstelling door Erfgoedcel Ieper aan gemeenteraad, nov 2004.

⁸ Chris Beel, Oswald Gryson m.m.v. Freddy Bauwen, "12 belangrijke families en figuren op de stedelijke begraafplaats te Ieper", in: Gidsenkroniek Westland, nr. 5, 2010, pg.101-114.

Uit een gezamenlijk gesprek met de diensten cultuur, groen en burgerlijke stand is gebleken dat alle diensten een grondige inventarisatie van de stedelijke begraafplaats van Ieper bepleiten en dat die best zo snel mogelijk gerealiseerd zou worden. Eerdere projecten met vrijwilligers doen bij sommigen vragen oproepen bij de meerwaarde tot het inzetten van vrijwilligers bij dergelijk project (snelheid-accuraatheid). Deze opmerking komt voort uit de ervaring met initiatieven die weinig productief bleken omdat ze op een niet-gecoördineerde en eenzijdige manier waren tot stand gekomen.

Archieven en heemkundigen

De heemkring Iepers Kwartier staat positief tegenover een eventueel inventarisatieproject en wil haar medewerking verlenen. De heemkring Selebeke werd nog niet gecontacteerd.

Freddy Bauwen is goed vertrouwd met de historische figuren van de stad Ieper en wil het onderzoek bijstaan, daar waar biografieën en verwijzingen naar gebeurtenissen in Ieper aan bod komen.

Op 4 september 2010 vond een druk bijgewoonde gidsbeurt plaats door Chris Beel en Oswald Gryson van de Gidsenkring Ieper met nadruk op herdachte personen en de symboliek. Ze voeren geen onderzoek.⁹

Pluspunt: Ieper beschikt over een dynamisch archief waar heel wat bruikbare informatie wordt bewaard en waar heel wat personen samenkomen om informatie over Ieper en zijn historische bewoners op te sporen. Ook Ghislain Leroy (groendienst) is er na zijn werkuren te vinden. Hij bracht ons op het spoor van het Fonds Antony (oorlogsschade, zie bij archieven).

LANGEMARK-POELKAPELLE

Organisatie burgerlijke stand

De gegevens van alle vergunningen zijn ingebracht in een databank. Plattegronden op papier zijn voorhanden voor alle begraafplaatsen.

Toestand van de kerkhoven en begraafplaatsen

Opmerkelijk is dat de graven op gewone grond nog ongemoeid zijn gebleven en bijvoorbeeld in Langemark een groot gedeelte van de begraafplaats beslaan. Daarbij staan graven van 70 jaar oud, wat voor gewone graven toch eerder uitzonderlijk is. Dit groot aanbod van betonnen en ijzeren kruisen, graven van “de gewone man” die elders verdwenen zijn, vormt een uitdaging voor studie en beheer, als voorbeeld van hoe met dit specifieke erfgoed om te gaan. Er kunnen contacten gelegd worden met materiaalspecialisten om te bekijken of geheel of gedeeltelijk behoud mogelijk/onzinnig dan wel aan te raden is.

Om reden van nood aan plaats en vraag van ontruiming van het perk met gewone graven is onderzoek van de begraafplaats van Langemark vereist.

⁹ <http://www.gidsenkringieper.be/laatste%20berichten/bericht9/bericht9.html>. Zij melden op deze website dat de begraafplaats dateert van 1874, maar ze werd in gebruik genomen in 1791.

Crematie gaat in stijgende lijn en maakt al meer dan 50% uit ten opzichte van het begraven in Langemark-Poelkapelle. Daarom zijn nieuwe invullingen zoals urnenvelden noodzakelijk.

In het voorjaar 2011 zal er een urnenveld worden aangelegd op het kerkhof van Bikschote. Enig inzicht in de geschiedenis en de structuur van dit, weliswaar kleine kerkhof, is daarbij onontbeerlijk. De keuze van de plaats waar dit zal worden ingeplant is bepalend voor het toekomstige beeld van het kerkhof en hoe het zal evolueren. Bij de keuze van de plaats en bij de vormgeving van het urnenveld zal men sowieso rekening moeten houden met een aantal aspecten: waar is er plaats of kan er plaats gemaakt worden, is deze plaats geschikt voor het doel, kan men daar later het urnenveld nog uitbreiden, is de manier van inplanten en de bewegingen die de bezoekers gaan maken in overeenstemming met de verhoudingen op het kerkhof, is er rust geboden aan dit perkje, hoe is de inplanting van het groen voorzien? Dergelijke overwegingen kunnen enkel gemaakt worden in het kader van een langetermijnplanning.

De begraafplaats van Poelkapelle is een erg interessant ontwerp uit de jaren 1960, met een unieke sfeer. Om hiermee behoedzaam om te gaan is ook hier inventarisatie aan te bevelen.

Inventarisatie en onderzoek funerair erfgoed, archieven en heemkundigen

Over de begraafplaatsen zelf is er nog geen onderzoek gebeurd. Er is in de gemeente wel een traditie ontstaan om een aantal vrijwilligers-onderzoekers bijeen te brengen rond een bepaald thema. Vaak betreft het een samengaan van erfgoed en verhalen, wat ook op de begraafplaatsen erg speelt. Het thema *Kapelletjes in Langemark-Poelkapelle* resulteerde in 2007 in een uitgave met dezelfde titel, geschreven door Georges Vandromme.¹⁰

Daar er een traditie bestaat om te werken met vrijwilligers rond erfgoedthema's zijn er lokalen met pc beschikbaar, ook in het weekend.

MESEN

Organisatie burgerlijke stand

De stad beschikt over een eenvoudige, accurate access-databank waarin de gegevens van de grafvergunningen zijn ingebracht. Voor de oudste graven, van vóór WOI, zijn niet alle gegevens voorhanden. Er is een getekende plattegrond van de begraafplaats beschikbaar die accuraat is.

Toestand van de kerkhoven en begraafplaatsen

Er is één begraafplaats, op langwerpige plattegrond. Op de hoofdlanen staan de vergunningen, links van de toegang zijn de gewone graven gesitueerd. Een aantal oude graven zouden nog van de kerk zijn overgebracht. Deze winter is er nog een stuk grond aan de begraafplaats toegevoegd, dus er is geen plaatsgebrek.

---

¹⁰ Georges Vandromme, *Kapelletjes in Langemark-Poelkapelle*, Langemark-Poelkapelle, 2007.

Er is geen nood aan dringende ruiming, maar onderzoek is aangewezen voor het beheer op lange termijn. Oude graven die dreigen af te takelen kunnen bvb. door “peterschap” of “herbruik” een nieuw leven krijgen. Om een overzicht van de mogelijkheden te krijgen, moeten de krachtlijnen van de begraafplaats in kaart worden gebracht.

Inventarisatie en onderzoek funerair erfgoed, archieven en heemkundigen

Mesen beschikt over een Geschiedkundig Museum. Het is te bezoeken in het stadhuis op de Markt en bevat naast wapens, kunstwerken, een verzameling foto's, kaarten, documenten en afbeeldingen uit de Eerste Wereldoorlog. Het rijke verleden van de stad, waarbij de abdij van Gravin Adela en het Koninklijk Gesticht een rol speelden, wordt er voorgesteld.

POPERINGE

Organisatie burgerlijke stand

De gegevens van de grafvergunningen zijn opgenomen in een Access-databank, maar deze zal binnenkort omgezet worden naar een programma van de firma Schaubroeck. Er zijn fiches gerangschikt alfabetisch op naam van de eerste die stierf. Voor elke begraafplaats is er een plan, maar geen enkel is up-to-date. Ze vormen een onvoldoende basis om een inventarisatie mee op te starten.

Toestand van de kerkhoven en begraafplaatsen

Poperinge beschikt over erg veel en erg waardevolle begraafplaatsen, waarvan een aantal terecht zijn opgenomen in een dorpsgezicht.

Er is het probleemgeval Abele: het dorp ligt half op Belgisch en half op Frans grondgebied. De Belgische inwoners van Abele worden begraven op Frans grondgebied, dus zouden er toch onderlinge afspraken horen te zijn in verband met het beheer.

Inventarisatie en onderzoek funerair erfgoed, archieven en heemkundigen

Het pilootproject van Poperinge werd uitgevoerd met Europese steun. Daarbij werd een basisinventaris opgemaakt van de oude stedelijke begraafplaats. Het was een samenwerking van vrijwilligers en een deskundige funerair erfgoed (zie verslag en draaiboek).

Gezien het pilootproject *Funerair erfgoed* zich in Poperinge situeert, is dit een onderwerp dat er sterk leeft. Poperinge wil nu de resultaten omzetten in beheer. Zo zal de databank gebruikt worden om terug te vinden welke graven hersteld moeten worden en de begraafplaats zal geïntegreerd worden in een erfgoedwandeling.

Zowel de gemeentelijke diensten als de vrijwilligers willen de opgedane expertise de komende jaren aanwenden om ook andere Poperingse begraafplaatsen te inventariseren. De stad Poperinge stelt voor om eerst de begraafplaatsen aan te pakken die beschermd zijn.

In Poperinge zijn alvast drie vrijwilligers beschikbaar die erg gemotiveerd zijn om aan te slag te gaan.

Het gemeentelijk archief is goed geordend en alle documenten zijn bereikbaar.

Voor alle duidelijkheid: voor Poperinge kan pas gestart worden na actualisatie van de plattegronden.

VLETEREN

Organisatie burgerlijke stand

Dany Titeca ontwierp een access-databank waarin de gegevens van de graven werden ingegeven. Deze databank werd gekoppeld aan de digitale plattegrond. Met een (gratis) programma werden een aantal velden online geplaatst (www.begraafplaatsenvleteren.be).

Toestand van de kerkhoven en begraafplaatsen

De drie kerkhoven zijn erg interessant. Woesten maakt deel uit van een beschermd dorpsgezicht.

Inventarisatie en onderzoek funerair erfgoed, archieven en heemkundigen

Het gemeentelijk archief is goed geordend en alle documenten zijn bereikbaar.

In het digitaal systeem werden ook funeraire elementen opgenomen die ingewerkt zijn in de kerkmuur of in het kerkinterieur te vinden zijn.

ZONNEBEKE

Organisatie burgerlijke stand

De administratieve gegevens van de concessies zijn ingevoerd in een databank, programma CEVI. Alle gegevens zijn ter beschikking vanaf 1920 (alle oudere gegevens zijn vernietigd in 1917, net zoals àlle graven op het kerkhof). Voor elke begraafplaats zijn de graven aangeduid op een papieren plan. Er worden geen ontwerpen van de begraafplaats bewaard in het GAZ.

Toestand van de kerkhoven en begraafplaatsen

Bij de recente uitbreidingen van de begraafplaatsen werd een landschapsarchitect ingeschakeld om harmonie te creëren. De landschapsarchitect ging tewerk met respect voor het bestaande. Er is 30% crematie; op een totaal begrafenissen van 130 geeft dit een verhouding van 90/40 per jaar.

Inventarisatie en onderzoek funerair erfgoed, archieven en heemkundigen

De Werkgroep Funerair Erfgoed Zonnebeke heeft heel wat werk verricht. Concrete aanleiding was een lijst met graven waarvan de concessie verlopen was. Het ging om een 400tal graven op de vijf begraafplaatsen, waarvoor een bordje werd gezet met aanmaning tot verlenging. Ongeveer de helft van deze vergunningen werd verlengd, degene die overbleven werden beoordeeld door de werkgroep. Concreet was dit een samenwerking tussen de vrijwilligers Marnick Gunst en Evy Van de Voorde. Beiden hadden deelgenomen aan de reeks funeraire introductie in Poperinge van Epitaaf vzw door Anne-Mie Havermans. Zij overliepen de graven die op de lijst stonden van te verwijderen graven. Daarbij hanteerden ze een ingekorte versie van de veldwerkfiche van Epitaaf. Een vrijwilliger-fotografe nam foto's van de betrokken graftekens. Op basis van de gegevens die zo werden verzameld werden bepaalde graftekens weerhouden die niet afgebroken zouden worden, maar die in aanmerking zouden komen voor herbruik. Er werd gekeken naar ligging, uniciteit, kunsthistorische waarde en de materiële toestand. Wat niet in perfecte staat was, werd niet weerhouden. Voor elke begraafplaats moesten er evenveel graven weerhouden worden (om niemand achter te stellen). Een vijftigtal graftekens van de vijf begraafplaatsen werd aangeduid om te bewaren.

Er werd een systeem ingevoerd van herbruik, waarbij drie categorieën van prijs worden gehanteerd (A, B en C), afhankelijk van de ligging en de uitwerking van het grafteken. Aan het graf wordt met een bordje aangegeven dat deze graven te koop zijn. Kort na de invoering waren er al 7 graven verkocht. Van de 55 weerhouden concessies zijn de grafkelders leeggemaakt. Toen werd evenwel vastgesteld dat de kelders in slechte staat zijn. Momenteel zoekt men daarvoor een oplossing.

De graftekens die niet werden weerhouden zullen worden afgebroken. De niet weerhouden graftekens in Beselare zijn reeds verwijderd, de andere begraafplaatsen komen later aan bod. Naar ons oordeel is de selectie erg streng uitgevoerd; aan de toegang van Passendale zal een gehele rij ontruimd worden, graven die beeldbepalend zijn en nog in goede staat. Niet enkel daarom is een omvattendere inventaris noodzakelijk. In deze studie werden enkel de graven waarvan de termijn verlopen was behandeld. Hetzelfde probleem zal zich dus binnen enkele jaren opnieuw stellen.

Deze lijst met 55 graftekens is in feite een begin van de lijst zoals bedoeld in het decreet van 2004, van graftekens van lokaal-historisch belang (zie verder). Toch heeft de gemeente Zonnebeke slechts een achttal graftekens over 5 begraafplaatsen erkend als lokaal historisch erfgoed; 3 van een adellijke familie, 2 van pastoors, het collectief graf van de Passendaalse oorlogsslachtoffers, de crypte van Zonnebeke en het graf van de familie Pil te Zonnebeke.

Van grote betekenis voor het uitdragen van de waarde van het funerair erfgoed in de streek is de publicatie die verscheen naar aanleiding van deze eerste inventarisatie. Diverse funeraire aspecten komen er aan bod. Deze publicatie "Het gemeentelijk funerair erfgoed van Zonnebeke", gerealiseerd door Evy Van de Voorde en Marnick Gunst (oplage 900 ex), werd ruim verspreid in Zonnebeke en omgeving.

4. BEVINDINGEN EN AANBEVELINGEN

4.1. Wat moet er in orde worden gebracht

Plattegrond, vergunningsfiches, digitale databank

Om aan de slag te kunnen gaan heeft men minimaal nood aan een plattegrond die overeenkomt met de situatie ten velde.

Poperinge, dat al enige ervaring opbouwde in het omgaan met dit specifieke erfgoed, en dat meerdere waardevolle begraafplaatsen beheert, zal voor alle begraafplaatsen een accuraat plan moeten laten opmaken, alvorens daar gestart kan worden met een vervolg van het pilootproject.

Voor alle gemeenten, behalve Vleteren, geldt trouwens dat het opmaken van een actueel plan het inventariseren veel vlotter zal laten verlopen. Ook het beheer zal er baat bij hebben. Indien de gemeenten overwegen om hun begraafplaatsen te laten opmeten, om te zetten in GIS en te koppelen aan een databank met gegevens van vergunningen, is het raadzaam om te overleggen of de 7 gemeenten eventueel identieke of compatibele systemen zouden kunnen hanteren.

Momenteel gebruiken Ieper (enkel na 2002 en voor de stedelijke begraafplaats), Poperinge, Zonnebeke, Vleteren, Langemark-Poelkapelle en Mesen een databank.

Dan kan er afgewogen worden met welke funeraire databank zal gewerkt worden (Access of TERF, zie draaiboek) en hoe deze eventueel te koppelen aan een digitale plattegrond en een digitale vergunningsfiche.

AGIV en GRB-skeletoptie begraafplaatsenbeheer

AGIV of het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen (www.agiv.be) staat in voor de opmaak van GRB (Grootschalig Referentie Bestand). Zo wordt, gemeente per gemeente, het openbaar domein in beeld gebracht. Dit gaat concreet om straten met meubilair zoals lantaarns en grachten. Deze zaken kunnen online geconsulteerd worden en gebruikers kunnen er analyses op uitvoeren. Begraafplaatsen zijn te gedetailleerd om daarin te worden opgenomen, maar AGIV stelt wel een GRB-skelet voor begraafplaatsen ter beschikking. Deze verzameling technische bepalingen maakt het mogelijk dat landmeters in Vlaanderen onderling compatibele metingen uitvoeren. Als een gemeente in haar lastenboek opgeeft dat een landmeter dergelijk skeletbestek moet volgen (het is een kant en klaar type-bestek dat iedere opdrachtgever aan zijn contracten kan toevoegen) is uniformiteit gewaarborgd. Nog een voordeel is dat de gegevens die uitgewerkt zijn volgens dit skelet als vanzelf passen in het GRB van de betreffende gemeente. (De ingevoerde gegevens van de begraafplaats zijn niet online te zien voor een bezoeker.)

Zeker in een project waar 7 gemeenten samenwerken is uniformiteit en herkenbaarheid belangrijk. Mocht een gemeente beslissen om over te gaan naar het digitaliseren van de gegevens van haar begraafplaatsen, is het daarom aan te raden om tewerk te gaan volgens de bepalingen van het GRB-skelet.

Het GRB biedt de structuur om de topografie om te zetten, niet de software. Software (vb. GIS) is nodig om een koppeling te maken van een plaats, vb. van een grafteken, met een foto. Het GRB-skelet is software-onafhankelijk, de keuze staat dus vrij. Natuurlijk is het ook hier aan te raden dat de verschillende gemeenten dezelfde software zouden gebruiken.

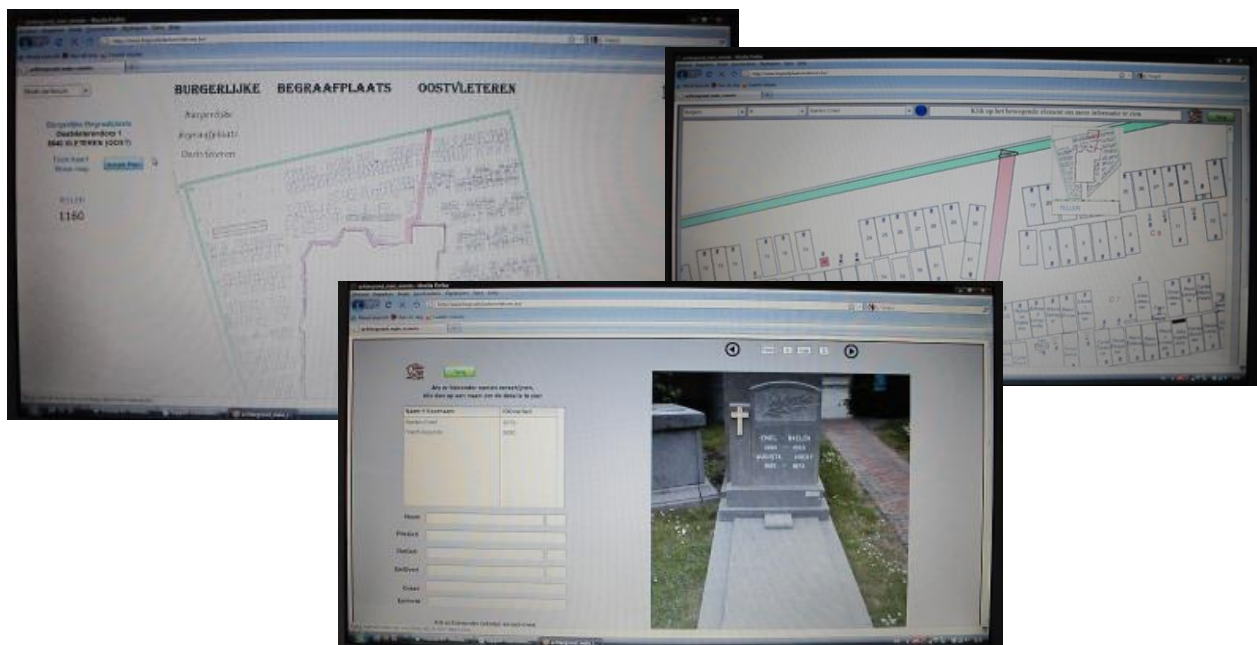
AGIV wil de bestekken voor de landmeters zeker nalezen. Voor het modereren van de besprekingen tussen de gemeenten over welke software van toepassing kan zijn zou het WGI gevraagd kunnen worden.

AGIV geeft heldere informatie, op haar website, per telefoon en er zijn geregeld infosessies voor de gemeentediensten. Alle info op: www.agiv.be.

Ter info: De digitale plannen van Vleteren zijn gemaakt in VISIO, dat is een tekenprogramma en is geen GIS of geografisch informatiesysteem (een informatiesysteem waarmee (ruimtelijke) gegevens of informatie over geografische objecten, zogeheten geo-informatie kan worden opgeslagen, beheerd, bewerkt, geanalyseerd, geïntegreerd en gepresenteerd).

Online presentatie

Indien gewenst kan een gedeelte van de verzamelde informatie online worden gezet, bij de databank van Versteende Getuigenissen (TERF) is dat voorzien. Er bestaan tal van manieren om andere databanken of documenten online te zetten, zie www.begraafplaatsenvleteren.be, in bijlage de opgave van het (gratis) programma waarvan Dany Titeca gebruikmaakte voor deze online databank.

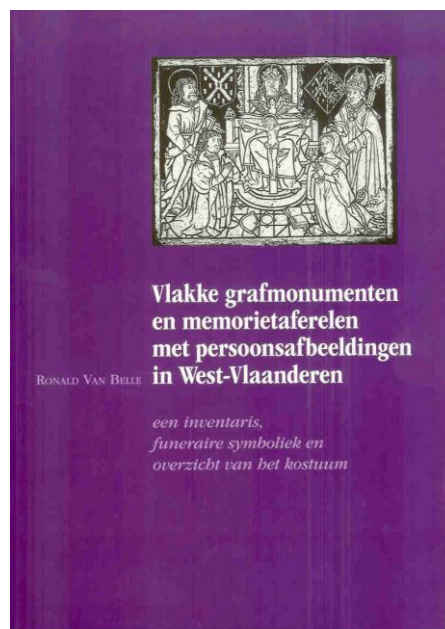
4.2. Welke begraafplaatsen komen eerst aan bod

Rangschikking wegens dringendheid

De inventarisatie van de talrijke waardevolle begraafplaatsen van de CO7-regio is essentieel voor een degelijk beheer. De nood aan inventarisatie wordt op een aantal plaatsen als dringend ervaren. Daarom maakten we een oplistijng (zie bijlage) met de rangschikking van dringendheid wegens factoren als geplande ruimingen of inplantingen van nieuwe elementen als urnenvelden; Dranouter, De Klijte, de Ieperse stedelijke begraafplaats, Langemark en Bikschote. Een volgende kolom duidt waardevolle begraafplaatsen aan waarvoor een inventarisatie noodzakelijk is voor een degelijk beleid op lange termijn. De laatste kolom dient niet vergeten te worden, maar is minder dringend.

Opname funeraire elementen in kerken en op verlaten kerkhoven?

Bij het vooronderzoek bleek duidelijk de band van het funeraire met de kerk, vaak letterlijk door de vele nog bestaande kerkhoven. Zelfs de verlaten kerkhoven bevatten nog funeraire elementen, rondom, tegen de gevel of in de kerk zelf. Daarom wordt de vraag opgeworpen of de funeraire inventaris zich zou beperken tot de in gebruik zijnde begraafplaatsen of ook zou registreren welke funeraire elementen zich in de kerken bevinden en op de verlaten kerkhoven. Uit de praktijk blijkt namelijk dat dit erg kwetsbaar erfgoed is, waarmee soms onachtzaam wordt omgegaan. Voor een deel zou dan kunnen worden voortgebouwd op de impostante studie van Ronald van Belle¹¹, die baanbrekend werk verzette met zijn inventaris van grafmonumenten met persoonsafbeeldingen in West-Vlaanderen.

¹¹ R. VAN BELLE, *Vlakke grafmonumenten en memorietaferelen met persoonsafbeeldingen in West-Vlaanderen, een inventaris, funeraire symboliek en overzicht van het kostuum*, Brugge, 2006.

Reninge

Van september 1978 tot januari 1980 liep binnen de Provinciale Dienst voor Cultuur een BTK-project waarbij de grafzerken in alle West-Vlaamse kerken en kapellen van vóór 1830 en de belangrijkste grafmonumenten van na 1830 geïnteriseerd werden. Het resultaat bestaat uit honderden steekkaarten. Deze steekkaarten zijn raadpleegbaar in het Provinciaal Archiefgebouw te Brugge. Per aangetroffen monument werden telkens in handschrift geregistreerd:

- gemeentenaam, naam van de kerk en locatie van het monument
- naam en overlijdensdatum van de overledene
- de materiaalsoort, de afmetingen en de uiterlijke beschrijving (soms met een schets) van het monument
- de inscripties (die letterlijk overgeschreven werden)

“Deze onuitgegeven informatieve steekkaarten zijn interessant als toegang voor verder kunsthistorisch onderzoek naar funeraire expressievormen en als biografisch of genealogisch bronnenmateriaal. De teruggevonden en getranscribeerde opschriften bevatten heel wat exacte gegevens over personen, hun beroep of bezigheden en hun familierelaties. Sommige opschriften zijn ware pareltjes van funeraire poëzie.”¹²

Het funerair erfgoed in kerken is soms anders van opbouw en ouder dan op het kerkhof, maar het toont de band met het verre verleden en de gemeenschap.

¹² 'Onbekend maakt onbemind. Inventaris van de grafmonumenten in West-Vlaamse kerken', in Archiefbrief Provincie West-Vlaanderen' jg. 7 (2006) nr. 1, pg. 4.

4.3. Opvatting onderzoek, inventarisatie en vrijwilligers

Funeraire inventarisatie is een basisstudie van de begraafplaats in al haar facetten.

Het funerair project heeft als bedoeling inzicht te brengen, zodat blijkt waar de kracht ligt van de begraafplaats. Elke begraafplaats wordt als een geheel aanschouwd, want een grafteken kan betekenis ontvangen door de context. (Daarom is het oproepen van vrijwilligers om met lijstjes in de hand te ontruimen graven af te lopen niet echt constructief. De vrijwilligers kunnen bovendien overvraagd worden, om lukraak van de ene gemeente naar de andere te lopen en dan moet bovendien na enkele jaren voor diezelfde begraafplaats opnieuw rondgegaan worden met een nieuwe lijst.)

Vooraf in Ieper was te horen dat een project met vrijwilligers voor hen enkel kon met een duidelijk doel voor ogen en vooral met een heldere coördinatie.

Opdat het project voldoende draagkracht zou krijgen en de resultaten zullen worden meegenomen in het beheer, is het belangrijk dat zowel de diensten burgerzaken, cultuur, groen en techniek het project ondersteunen.

Het funerair project bestaat uit een:

- kortlopende inventarisatie (**Fase A**)

De basis is de lokalisatie en grondige identificatie van het grafteken. Daartoe worden diverse foto's genomen per graf, worden de epigrafie en de uiterlijke kenmerken genoteerd. Dit wordt gekoppeld aan een basisonderzoek in het archief naar het ontstaan van de begraafplaats en gegevens over een aantal graftekens en families. Vanuit deze informatie verzameld vanuit het graf, kan begonnen worden aan een langlopend biografisch en archivalisch onderzoek.

- langlopend aanvullend onderzoek (**Fase B**)

Langlopend onderzoek: omdat de eerste periode te kort is om een diepgaand onderzoek naar al deze graven uit te voeren, kan dit nog doorlopen, liefst met betrokkenheid van de lokale bevolking. Verbanden die door de kortlopende inventarisatie zijn blootgelegd, kunnen verder worden onderzocht. Dergelijk onderzoek is nooit afgesloten.

Tijdens het langlopend onderzoek kan zeker blijken dat bepaalde graven ondergewaardeerd werden in fase A. Bepaalde graven kunnen in deze fase zeker nog toegevoegd worden.

Fase A kan gebeuren door een team, dat niet perse van de wijk is, die werken aan een gestadig tempo, dat min of meer binnen een vooropgestelde periode kan afgewerkt worden. Daar dit toch vrij intensief werk is, zouden (een deel van) deze vrijwilligers een vrijwilligersvergoeding kunnen krijgen. Zij kunnen hun expertise (fotograferen, noteren van epigrafie,...) telkens op de diverse begraafplaatsen hanteren. Voor Fase B wordt bij voorkeur beroep gedaan op mensen van de wijk/gemeente.

Kans van slagen voor de CO7regio

Bij de administratie heerst het inzicht dat een inventarisatie gewenst is en dat dit best gebeurt door een deskundige. Deze kan steun krijgen van vrijwilligers, op voorwaarde dat er een kader wordt gecreëerd waardoor de taken op een gecoördineerde manier worden uitgevoerd en er een werkbaar resultaat wordt bekomen.

Het betrekken van vrijwilligers bij dergelijk project kan op uiteenlopende manieren gebeuren. In de zeven gemeenten wordt er al sterk gewerkt rond het culturele leven en bestaat er een sterk aanvoelen voor de culturele geschiedenis. Met een inleidende reeks lezingen/rondleidingen kan de aandacht getrokken worden van vrijwilligers. Vooral het persoonlijk aanspreken van mensen die interesse zouden kunnen hebben, blijkt een succesvolle aanpak. Vrijwilligers hoeven niet gebonden te zijn aan hun dorp, de expertise kan ook verdergezet worden op andere begraafplaatsen.

Uit ondervinding blijkt dat voor het nemen van bruikbare foto's inzicht in het doel van het project nodig is. Frederik Sohier, fotograaf van het pilootproject in Poperinge, is bereid om de begraafplaatsen te fotograferen en de foto's te benoemen.

De vrijwilligers van het pilootproject Poperinge willen hun expertise verder gebruiken, te beginnen met de begraafplaatsen van Poperinge (en daar zijn er nog heel wat interessante) en daarna eventueel ook in de andere gemeenten van CO7.

Het project zou aangevuld worden met filmopnames, van steenhouwers en van nabestaanden. Zo legden we tijdens het pilootproject contacten met een beeldhouwer die gedreven kan uitzetten en tonen hoe een steenhouwer tewerk ging, en waarin een witsteenkapper verschilt van een marmerwerker.

Mesen, stedelijke begraafplaats

4.4. Onderzoek als basis voor beheer

Het onderzoek brengt informatie aan die gebruikt kan worden door diverse diensten. De waardevolle zones van een begraafplaats worden ingekleurd zodat visueel wordt waar bijvoorbeeld de inplanting van nieuwe begraafvormen, zoals een urnenveld, het best zou passen. Dergelijke beslissing kadert best in een planning op lange termijn. Daarbij horen bijvoorbeeld maatregelen tegen bodemerrosie of plannen voor het doortrekken van mettertijd doorbroken hagen.

Ook op het niveau van het grafteken zelf levert de databank de nodige informatie. De access-databank kan een rapport leveren dat de waardering van een grafteken koppelt aan de materiële toestand en eventueel uit te voeren werken. Dit biedt dus een overzicht op wat er hersteld, gerenoveerd of gerestaureerd dient te worden, dan wel in de toestand gelaten kan worden waarin het zich bevindt.

Voor specifieke adviezen in het omgaan met het groenaspect en de diverse materialen kunnen een aantal partners worden aangesproken.

Monumentenwacht en KIK

Het grafteken van de familie Mazeman de Couthove (Proven) is samengesteld uit diverse materialen die elk een eigen aanpak vergen; hout, arduin, marmer en ijzer, opgesteld tegen de bakstenen kerkmuur. Bij deze complexe opstelling is duidelijk dat professioneel advies gewenst is bij het behandelen van het grafteken.

Proven, grafteken van de familie Mazeman de Couthove, eigenaars van de heerlijkheid Couthove en na de Franse Revolutie burgemeesters van Proven

Toch is het ook voor het omgaan met minder complexe graftekens nuttig om advies in te winnen en om uit te maken welke interventies kunnen gebeuren door de gemeentediensten, bepaalde aannemers of specifieke deskundigen. Hiervoor kan beroep worden gedaan op Monumentenwacht¹³ of erkende restaurateurs. Mogelijk kunnen ook onderzoekers van het KIK¹⁴ betrokken worden. Daar

¹³ www.west-vlaanderen.be/genieten/Cultuur/erfgoed/monumenten/monumentenwacht/Pages/voorwoord.aspx

¹⁴ <http://www.kikirpa.be/NL/9/33/Over+KIK.htmz>

bestudeert een onderzoeker een methode om het roesten van ijzer te neutraliseren (vb. bruikbaar bij betonnen kruisen).

Proven, onbeholpen uitvoering van het voegen en plamuren

Watou

Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels vzw of RLWH

Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels vzw (RLWH) vestigt de aandacht op landschapselementen, zoals speciale haagvormen. Het “hageleden”, een techniek om doornhagen zodanig te vlechten dat ze een ondoordringbare omheining vormen, werd ook toegepast omheen kerkhoven.¹⁵ In de streek van de West-Vlaamse Heuvels is de plakhaag nog te vinden, maar de kruishaag is nog weinig gekend. Op een foto van vóór WOI is een kruishaag te zien rondom het kerkhof van Nieuwkerke, in combinatie met knotlindes. De kruishaag is erg decoratief, maar arbeidsintensief en werd daarom enkel rond kerkhoven en tuinen uitgevoerd. Het exemplaar uit Nieuwkerke wordt door de regelmatigheid van de ruiten en het bijna waterpas leggen van de

bovenkant als het werk van een ware vakman aanzien. In 1916 zijn de kerk, het kerkhof, de kruishaag en de knotlindes kapotgeschoten. De huidige ligusterhaag werd aangeplant bij de heropbouw. Vandaag probeert het RLWH de techniek nieuw leven in te blazen, maar voorlopig lukt het nog niet om de kwaliteit van toen te benaderen.

Nieuwkerke voor 1916, afb. Landschapskrant september 2010.

Bij het beoordelen van de structuur en de “groene inrichting” van de begraafplaats, kan samenwerking met RLWH onverwachte inzichten opleveren.

¹⁵ http://www.rlwh.be/CLIENTS/RLWH/Documenten/2010-8-25-%2816218%29_Landschapskrant%20september%202010.pdf

RLWH is te bereiken: 057/230850 - fax: 057/230851 e-mail: info@rlwh.be - www.rlwh.be

4.5. Steun bij een toekomstig beleid en ontsluiting

Steun van de Vlaamse overheid

Er wordt een onderhoudspremie uitgekeerd voor een grafteken/kerkhof als onderdeel van een beschermd dorps- of stadsgezicht: 40% van maximum 30.000 euro aan werken op voorwaarde dat er een herwaarderingsplan is opgemaakt en goedgekeurd door de minister.

Steun van de provincie West-Vlaanderen

Particulieren komen binnen het erfgoedreglement niet in aanmerking voor subsidie, gemeentebesturen (of andere organisaties met rechtspersoonlijkheid zoals vzw's) wel.

- Het erfgoedreglement voorziet niet in subsidies voor de restauratie, het onderhoud of de renovatie van onroerend erfgoed. Binnen de investeringssubsidie is dit zeker uitgesloten.

- Binnen de *projectsubsidie* is er een kleine opening, zie art. 22 §4 die een mogelijkheid laat indien er een publieksontsluiting is. De subsidie bedraagt max. 50%. Indien het erfgoed wordt geduid voor een publiek (via een boekje of duiding ter plaatse), worden soms restauratiekosten mee opgenomen. Dit is eenmalig, want voor een enkel project.

Peterschap en herbruik

De lijst van graftekens van lokaal-historisch belang (decreet 2004) bevat zowel graftekens die onder het beheer van de familie vallen, als graven die in bezit van de gemeente zijn gekomen. Die laatste kunnen in herbruik of peterschap gegeven worden.

- Peterschap:

Verenigingen of individuen kunnen beslissen een verlopen vergunning over te nemen en het grafteken te onderhouden. Voor een vergunning van 50 jaar dient voor verlenging doorgaans enkel zegelrecht betaald te worden. Een aantal gemeenten treffen een speciale regeling. In Antwerpen kunnen organisaties, personen of groepen het peterschap over een grafmonument verwerven en ze verbinden zich ertoe in ruil het grafmonument te restaureren én te onderhouden. De stad Antwerpen blijft eigenaar van het monument en het is niet mogelijk om er stoffelijke overschotten in te begraven. De termijn voor peterschap geschiedt in onderling overleg. Men kan zijn peterschap bekendmaken door een standaardplakkaatje te laten bevestigen (kostprijs € 50).

- Herbruik

Een verlopen of teruggenomen vergunning kan opnieuw worden aangekocht, mét het grafteken. Dit werd in Zonnebeke met succes gelanceerd. In bijlage een aantal voorbeelden van hoe een aantal gemeenten dit concreet uitwerkten. Herbruik kan niet voor alle graftekens worden toegekend. Zeker voor bepaalde personaliteiten (vb. Peter Benoit) is dat niet gepast.

Oprichten lapidarium

Als er toch graven dienen te verdwijnen kunnen graftekens of grafgiften hier bewaard worden. Eventueel kunnen elementen ervan herbruikt worden bij herstelling van nog bestaande graven.

Aanbevelingen inzake onderhoud aan het publiek

Naar aanleiding van de herbestemming van grafmonumenten gaf de stad Antwerpen een folder uit met onderhoudstips: hoe onderhoud je een grafmonument op een duurzame manier (zie bijlage).¹⁶ Dergelijke informatie kan verspreid worden in folders, in gemeentebladen net voor Allerheiligen, of aangeplakt op infoborden bij de begraafplaatsen. Op die manier kunnen goedbedoelde, maar schadelijke handelingen vermeden worden. Velen weten niet dat “javel” op lange termijn schade toebrengt aan natuursteen of dat het groene patina aan het brons een meerwaarde geeft.

Poperinge, oude stedelijke begraafplaats

Poetsploegen door vrijwilligers en PWA

Op sommige plaatsen zijn vrijwilligers actief om graven op te poetsen vb. door leden van vzw Grafzerkje. Hierbij dient men wel na te gaan wat de rechten en plichten zijn van de vrijwilligers (werklozen kunnen aanzien worden als werkende en hun steun verliezen). Vrijwilligers mogen geen ongeoorloofde concurrentie worden van ondernemers.

In Herk-De-Stad en Ninove kan in het najaar het plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap (PWA) worden ingeschakeld om een grafsteen te laten poetsen.

¹⁶ Folder samengesteld door Funeraire cel: 03/740 36 45, funeraire.cel@stad.antwerpen.be met advies van Monumentenwacht Vlaanderen.

Ontsluiting

Met de vergaarde kennis kunnen erfgoedwandelingen en lezingen worden ingericht. Jeugdbewegingen, scholen of verenigingen kunnen worden aangesproken voor een zoektocht, een dag poetsen en bebloemen. De uitgave van een boek, gids of wandelbrochure kan info verstrekken. Panelen op de begraafplaats of een website kunnen achtergrondinformatie medelen en interactie opwekken.

Europese Week van de Begraafplaatsen

Door deel te nemen aan de jaarlijkse Europese Week van de Begraafplaatsen richt de gemeente de aandacht op de prachtige erfenis van haar begraafplaatsen. Tijdens deze week worden vooral rondleidingen georganiseerd, maar ook lokale initiatieven rond het funerair erfgoed worden belicht. Dit jaar loopt de Week van de Begraafplaatsen van zaterdag 28 mei tot en met zondag 5 juni 2011. De activiteiten zullen door Epitaaf vzw en door vzw Grafzerkje worden bekend gemaakt in de pers en op hun website www.grafzerkje.be www.epitaaf.org.

Oostvleteren

BESLUIT

De begraafplaatsen van de regio CO7 vertonen een gevarieerd beeld en zijn waardevol. Deze waarde is voor een aantal van hen vertaald in een bescherming door de Vlaamse overheid, als onderdeel van een dorpsgezicht.

Het gaat in deze regio vooral om kerkhoven, 29 tegenover 17 begraafplaatsen. Het valt te overwegen om ook de funeraire elementen in kerken en op verlaten kerkhoven op te nemen in een eventuele funeraire inventaris.

Een inventarisatieproject zal de waarde van de begraafplaatsen in kaart brengen en hanteerbaar maken voor het beleid.

Veldwerk zal de typische kenmerken van de graftekens van de CO7-regio naar voren brengen. Archiefstudie kan het veldwerk ondersteunen. Vooral de gemeentearchieven bevatten uiteenlopende informatie die zowel nuttig is voor het achterhalen van de geschiedenis van de begraafplaatsen als voor individuele graftekens. Het funerair onderzoek zal bijdragen tot het inzicht in de groei van de begraafplaatsen, waardoor de oorspronkelijke structuren kunnen worden versterkt of de groenaanleg gereconstrueerd. Daarbij kunnen partners als Monumentenwacht, RLWH of KIK worden aangesproken.

Voor een aantal gemeenten is door heemkundigen, veelal zijdelings, enige informatie over het funeraire verzameld. Het pilootproject in Poperinge was het eerste project waar op structurele wijze en op een gestandaardiseerde manier de begraafplaats werd geïnventariseerd, met vrijwilligers onder leiding van een deskundige. De vrijwilligers van Poperinge willen hun werk graag verder zetten, voor de andere gemeenten kunnen nieuwe vrijwilligers worden aangetrokken. Dergelijk project heeft enkel kans op slagen met een duidelijk geformuleerd doel voor ogen, onder coördinatie van een deskundige ter zake (zie Draaiboek).

Een aantal begraafplaatsen heeft dringend nood aan een inventarisatie wegens een aangekondigde ruiming of inplanting van nieuwe elementen; Dranouter, De Klijte, de stedelijke begraafplaats van Ieper, Langemark en Bikschote. Voor tientallen andere begraafplaatsen is het omwille van het beheer ook raadzaam om binnen redelijke termijn te starten met dergelijk project.

In principe kan er direct aan de slag gegaan worden. Voor Poperinge kan dit pas na actualisatie van de plattegronden. Het is aangewezen om dit ook voor de andere begraafplaatsen te laten uitvoeren.

Optimaal zou zijn indien de gemeenten die zouden deelnemen aan het project vooraf zouden overleggen welke digitale instrumenten zouden kunnen worden ingeschakeld om de informatie te beheren. Uniformiteit bevordert de werkzaamheid en het overzicht, voor de onderzoekers en de beheerders.